

Alexandria

PERIODIEKE UITGAVE
(Verschijnt Driemaandelijks)
NIEUWE REEKS XVI, 2 1950.



koninklijke
geschied-en-oudheid-
kundige kring van de
antwerpsche kempen

« TAXANDRIA »

Koninklijke Geschied- en Oudheidkundige
Kring der Antwerpse Kempen

Bestuur

Ere-Voorzitter: Karel van Nijen, Beheerder, Tempelhof,
Beerse.

Voorzitter: Ant. van den Hove d'Ertsenryck, rechter, Mer-
mansstraat, 6, Turnhout.

Onder-Voorzitter: A. Claes, Inspecteur L. O., Oude Vaart-
straat, 24, Turnhout.

Stedelijke Afgevaardigde: Lode Peeters, Schepen-Volksverte-
genwoordiger, Astridlaan, Turnhout.

Secretaris: E. H. J. Nuyts, Aalmoezenier der Gevangenis,
de Merodelei, 189, Turnhout.

Penningmeester: Fr. De Vel, Advokaat, Mermansstraat, 22,
Turnhout.

Bestuursleden: (in alphabetische orde).

Fr. Boone, Sociaal Assistent, Herentalsstraat, 28,
Turnhout.

Baron R. de Borrekens, Burgemeester, Kasteel, Vor-
selaar.

Ch.-Alf. Van Bael, Afgevaardigde-Beheerder, Oude
Vaartstraat, Turnhout.

J. Caron, Beheerder, Grote Markt, Turnhout.

G. De Geeter, Ingenieur-Bestuurder Stads Openbare
Werken, Guldensporenlei, 14, Turnhout.

Adr. Glénisson, Burgemeester, Meerle.

Em. Van Hemeldonek, Hoofdinspecteur-Letterkundige,
Vosselaar.

Conservator van het Museum: R. Peeters. Stadsarchivaris,
Otterstraat, 3, Turnhout.

Ieder bestuurslid rekent het zich tot een aangename
plicht om belangstellenden alle gewenste inlichtingen te
verschaffen.

Oude Kerkorgels in de Kempen

door R. Th. VAN DEN BERGH, o. praem

Bij het doorlezen van de «Histoire de l'Orgue» door E.G.J. Gregoir (Antwerpen 1865) valt het op hoe in onze Kempen door meerdere oude orgelbouwers gewerkt is. We hebben uit voornoemd werk een aantal excerpten gemaakt, die we hier mededelen. Mogelijk is dit een aansporing voor orgelliefhebbers om meer gegevens te verzamelen over de nog bestaande oude kerkorgels.

Gregoir heeft de namen der verschillende bouwers alfabetisch geschikt, zodat de volgorde in deze notitie niet systematisch is.

DELL HAYE (Jean J.) geboren in 1686, gestorven in 1863, bouwde in 1822 het orgel te Wuustwezel (10 registers), in 1840 dat van Rijkevorsel (14 registers), verder te Hoogstraten het orgel op het Begijnhof en dat van het Ursulinenklooster.

LORET (Hippoliet), geboren in 1810, vervaardigde in 1854-1859 het vermaard orgel van de abdij van Averbode (63 registers, 4 klavieren, vrij pedaal). Ook het orgel van Poederlee (18 registers, aangehaakt pedaal) is van hem, evenals dat van Kalmthout (1861) met 19 registers, 2 klavieren, pedaal.

MERKLIN (Jozef), beroemd orgelbouwer, geboren te Oberhausen (Bade) in 1819, vestigde zich in 1843 te Brussel. Hij bouwde orgels te Vorselaar, te Westmalle en te Bouwel. Dit laatste orgel heet Gregoir: un orgue qui a de grands défauts.

NAU (J.) van Leuven, gestorven in 1775. Hij stierf te Dessel tijdens het bouwen van zijn orgel, dat door Van Peteghem voltooid werd. Dit orgel heeft tot in 1944 in de kerk van Dessel gestaan, toen het bij de beschieting van het dorp zwaar beschadigd werd. Het had de volgende samenstelling: *Manuaal I*: Bourdon 16, Monter 8, Bourdon 8, Prestant 4, Octave 2, Mixtuur, Trompet 8, Bombarde sup. 16, Clairon bas 4, *Manuaal II*: Gamba 8, Flûte harmonique 8 (latere bijvoeging of verandering), Bourdon 8, Roerfluit 4, Octavin 2, Cornet. *Tremolo. Aangekoppeld pedaal.*

Naar een mededeling van de plaatselijke organist, dhr Peeters, was het zeer goed van klank en bevatte het uitstekende tongspelen, waarschijnlijk werk van Van Peteghem die bekend stond om zijn tongspelen. Bij een vluchtig onderzoek van het nog voorhanden zijnde materiaal op de pastorie, bleek het tinpercentage zeer hoog, zodat het orgel helder van klank moet geweest zijn. Jammer dat het ons niet mogelijk was de mensuren op te meten. Ondanks de beschadiging menen we toch te mogen opmaken uit een der frontpijpen dat

de mensuren overeenkomen met de gemiddelde oud-nederlandse maten.

ROBUSTELLI (...) verbleef in de 17e eeuw te Luik. Van hem was het oude kerkorgel (4 klav. zonder pedaal) van Averbode en hij bouwde het van 1770 tot 1773. Het instrument werd in 1822 gekocht door Pastoor Beugels (witheer van Postel) voor zijn S. Lambertuskerk te Helmond. Door de orgelbouwers SMITS uit Reek (N.B.) werd er een pedaal a-n toegevoegd. De actuele dispositie ervan is: *Manuaal I* : Bourdon 16, Prestant 8, Holpijp 8, Prestant 4, Fluit 4, Octaaf 2, Quint 3, Mixtuur 4 r., Sesquialter 2 r., Portunaal discant 8, Bombarde discant 16, Trompet 8, Claron 4; *Manuaal II* : Bourdon 16, Fluit travers. 8, Holpijp 8, Prestant 4, Gamba 8 (waarschijnlijk in vervanging van de Mixtuur), Blokfluit 2, Kromhoorn 8, Vox humana 8; *Rugpositief*: Holpijp 8, Roerfluit 4, Prestant 4, Octaaf 2, Gamba 8 (in verv. van een vulstem? Kwint?) Cornet 3, Trompet 8, Harmonia 8 (i.v.v. een zacht tongspel?); *Pedaal*: Subbas 16, Prestant 8, (Prestant 16 later uitgezeten), Octaaf 4, Fluithas 8, Mixtuur 2, Dulcianaaf 16, Bazuin 16, Trompet 8, Clairon 4, Cimb. 2.

Dit orgel heeft een prachtige klank, doch het regeerwerk is versleten. Toen wij het probeerden bleven voortdurend toetsen hangen. De hr Pastoor deelde ons mede dat er plannen tot restauratie bestaan.

RUEF (Frederik) geboren te Waldsee (Wurtemberg) en gevestigd te St. Truiden. Van hem staan (stonden!) orgels te Oud-Turnhout, te Rauw (Mol) te Lommel-Fabrieken.

SMET (Theodoor) geboren te Geel 1.1.1782, verbleef te Duffel en stierf 21.11.1853. Hij plaatste orgels o.m. in het Begijnhof van Herentals (1834), te Zoerle-Parwijs (1834), te Wortel (1856), te Klein-Vorst (?), te Westerlo (1835), te Tremelo (1839), te Schoonbroek (1839), te Geel-St Dimfna (1839 samen met Vermeersch), te Zandhoven (1839). Verder, tussen 1843 en 1851, orgels te Pulderbos, Oostham, Koersel, Oostmalle, Bouchout, Beverlo. «Les orgues de mr Smet se distinguent par une grande sildité, mais laissent à désirer sous le rapport du timbre dans les variétés des registres». (Gregoir)

SMITS (F.C.) geboren te Reek (N.B.) bouwde een orgel met 20 registers te S. Huibrechts-Lille.

VAN OVERBEEK (Paul), geboren te Aarschot in 1766, plaatste te Meerhout een orgel met 2 klavieren, waarvan Gregoir zegt: (un orgue) qui se fait distinguer par les jeux de trompette qu'on rencontre rarement et dont l'ensemble est très harmonieux». Dit orgel werd vervangen door een van Stevens, dat in de brand van 1940 gebleven is. Een nieuw orgel is in aanbouw bij Gerard D'Hondt te Herselt.

VAN PETEGHEM (Egide, Frans), geboren te Gent in 1737. Tussen de jaren 1764 en 1802 bouwde hij o.m. de volgende orgels: in het gasthuis te Turnhout (14 registers), te Scherpenheuvel (2 klavieren, 23 registers), te Turnhout in de S. Pieterskerk een orgel met 2 klavieren en 30 registers, dat 1800 gulden kostte, in 1894 omgebouwd werd door ANNEESSENS en in 1937 door STEVENS. Naar een mededeling van de tegenwoordige organist de hr Verhegge, bevat het orgel nog de volgende oude spelen van VAN PETEGHEM: twee Bourdon 16, drie Bourdon 8, Roerfluit 4, Kwint 3, Octaaf 2, Piccolo 1, Klarinet 8, Monter 16, Kontrebas 16, Octaafbas 8, Subbas 16. Van deze orgelbouwer zegt Gregoir: (il) s'était principalement distingué dans la confection des jeux d'anches, qui étaient d'une rare rondeur du ton».

VERMEERSCH (Hendrik) van Duffel, vanaf 1839 geassocieerd met SMET van Geel. Hij plaatste na 1853 o.m. een orgel te Beringen en een te Minderhout (2 klavieren)

Verder noteerden we nog :

DE VOLDER (Hendrik) geboren te Antwerpen die in 1794 een orgel bouwde voor de kerk van Zammel (Geel).

GOYENANT (Jan Baptist) uit Brussel, plaatste in 1771 te Olmen een orgel dat toen 900 gl kostte. In 1863 werd dit vervangen door een nieuw met 2 klavieren en vrij pedaal, werk van Hip. Loret. «Cet orgue laisse à désirer», zegt Gregoir. Het tegenwoordig orgel, dat wel dat van 1863 is, klinkt echter goed. De pedaaltoelen ervan zijn echter met koperen beslag (werk van Drijvers) en de glibberigheid ervan bemoeilijkt ten zeerste het spel.

DRIJVERS (Leonard), in 1829 geboren te Vlijmen bij Den Bosch, vestigde zich te Rotselaar, na zijn leertijd bij Van Dintther te Tienen. V. Couwenberg O. Praem. zegt van hem : «... een der meest geslaagde orgels van Drijvers is dat der bekende basiliek van Scherpenheuvel. Het heeft 3 manualen en vrij pedaal en meer dan 40 spelen... Het oude orgel van deze kerk was van SMITS, werd gerestaureerd door DELL HAYE en door DRIJVERS overgeplaatst in de kerk van Schoonderbuken» Van Drijvers vinden we nog werk in de abdij van Postel, te Veerle (2 man en vrij pedaal), te Hoogstraten (3 klav. en vrij pedaal.)

Voorgaande lijst is ver van volledig. Trouwens Gregoir somt meerdere orgelbouwers op waar hij geen gegevens over kon krijgen. Zo b.v. over B. RUTGEERTS uit Mechelen die het zeer interessante orgel van Mol bouwde. Over dit orgel en dat van Postel hopen we binnen kort een afzonderlijke notitie te geven. Verder ontbreken b.v. ook gegevens over het oude orgel van Retie, dat nu in de kerk van Witgoor (Dessel) staat

en — op de trompet na — een zeer mooi instrumentje is, met uitstekend materiaal; de houten pijpen b.v. zijn uit eik. Het orgel van Sluis (Mol) schijnt eveneens een oud instrument te zijn. Op de speeltafel lezen we de naam: J. B. D'Hondt, Wolfsonck, d.i. de vader van de tegenwoordige orgelbouwer Gerard D'Hondt. Deze deelde ons echter mede dat zijn vaderzalgert dit orgel niet bouwde, het wel herstelde. De klank van dit instrument is zeer goed, alhoewel het pijpenmateriaal niet van het beste is; hoog loodgehalte en zeer dunne wanden.

We hopen door deze notities de snuffelaars aan 't werk te kunnen zetten, om zo met vereende krachten te komen tot een betere kennis van onze Kempische kerkorgels, die vaak zeer mooi van klank zijn, maar waarvan het regeerwerk soms totaal versleten is.

Hier is plaats voor een opmerking, naar aanleiding van hetgeen we reeds meermalen hoorden. Te vaak wordt vergeten dat de ziel van een orgel het pijpwerk is, en licht wordt gezegd bij een versleten regeerwerk: het orgel is versleten en onbespeelbaar, er moet een nieuw komen. En zo zijn reeds meerdere heel mooie orgels vroegtijdig aan hun einde gekomen. Elk orgelbouwer levert liever een nieuw orgel, dan een restauratie uit te voeren, waar minder aan verdiend wordt en dat daarbij een veel moeilijker werk is, daar de bouwer zich aan een bestaand werk en aan de opvatting van een ander moet aanpassen. En nu is de historische kennis van onze orgels juist onmisbaar om de «traditie» ervan te achterhalen en te onderzoeken hoe we dat «versleten» speeltuig mits een goede restauratie, in staat moeten stellen met ere de taak te vervullen waarvoor het gebouwd werd: in onze kerken te zingen voor O. L. Heer.

Abdij Postel.

De Keuren van Herentals (1410-1567)

(Vervolg)

door J. R. VERELLEN

Fol. 37 r^o

Hier volgen ordinancien dienende in tide van orloge ende vander waecke.

15. Primo soewye van zynen wijkmeester geordineert wordde te wakene by dage oft by nachte, zall een weerachtig man moet(sic) syn, ende aenhebben redelijke harnasse ende gewer om zyne lijf mede te verwarene. Ende desgelijcx oeck die van eenen anderen gehuert oft geseynt wordde te wakene, op te verbuere ne telcken male, als hy gecallengiert wordde, vj stuuers, den heere, der stad ende diet voertbrochte in drien gelijce te deylene. Ende hier af zelen de weekers mede moegen calengieren.

Nachtwaeck

19. Item elcke die by nachte gestelt wordt te wakene, zall moeten zyn opter stad huys, eer de sluytlocke tsauonts verlaten is, ende halen daer den roep, ende zall van daer gaen ter plaetsen daer hy geordineert zall zyn te wakene, ende van daer niet scheyden tot dat de dachweekers comen. Sall oec elcke moeten waken voer hem seluen, hy en behoonde noetzake dat hy niet comen en conste noch en mochte, op te verbuere ne telcken mael een ghelte Ryns. wyns, te deylene ende te calengieren als voere.

dachwaeck

19. Item elcke vanden ghulden zall waken, als hy vanden deken ende gezwoorenen der ghulden daer thoe geordineert zall wordden, ende comen smorgens op zynen waeck voer sess ueren, eer de nachtwakers zyn vander wake, ende van daer niet scheyden, voere dat de sluytlocke tsauonts verlaten is ende de nachtwakers daer zyn, op te verbuere ne telcken male een ghelte Ryns. wyns, te deylene ende calengierene als voere.

14. Item soe wie opten waeck quame die daer thoe niet geordineert en waere oft by noetzake daer gesonden, zall staen ter correctien tsheeren ende der stad.

manierlycheit opten waeck

19. Item soe wie by nachte ende by ontyden flouyde, scuyfelde oft gerucht maecte, ende niet heymelijc en waere in zynen waeck, die zoude verbooren telcken male eenen goudenen peeter. Ende hier aff zall eenygelijc calengierder zyn. Ende en hadde de ouertredere desen koer niet te betalene, dien salmen leggen inde geyolen, te watere ende te broode, totter tijt dat hy daer aff tsheeren ende der stad gouden moet zall hebben gecregen.

visiteerder vander wake

49. Item oft yemant den heere, of scepene of gezwoorene, capiteyne, oft wijkmeestere, als hij omme giinge den waeck visiteren, ofte om

om enige ordinantie vander wake, dede enige stoornisse met woerden oft met wercken, die zoude verbueren telcken male gulden peeters, half den heere ende half der stad te deylene.

waker vuvt de taverne te blyven

49. Jtem soe wie vanden weekers by dage oft by nachte in enige tauerne ghinghe drincken oft droncke, zoude verbueren een ghelt Ryns., den heere, der stad ende diet wertbrochte in driën gelijc te deylene.
Fol. 37 v^o

by nachte maer eenen pot stootbancken

44. Jtem soe wye vanden wakers op eenen nacht meer verdroncke, als zijnen waeck js, dan eenen pot stootbancken, ofte die den wakers meer biers aenhaelde dan voer elcken eenen pot binnen eender nacht te hebbene, tot wat plaetsen hy oec waecte, zoud: verboeren telcken male een ghelte Ryns. wyns, half den heere ende half der stad.

metten wakers niet te drinckene

8. Jtem soe wye by dage ofte by nachte die gheen waker geordineert en is, ginge op enigen waeck, om metten wakers te drinckene, oft die oec met hen droncke, zoude verbueren telcken male drie s. gro. brab., den heere, der stad ende die voertbrochte gelijc te deylene. Ende hier af zall eenyegelijc moegen calengieren. Ende de wakers daer dat gebuerde, zullen hier af moeten calengieren de ouertreders, opten seluen koer.

waepenen van buyten comende

25. Jtem allen de ghene die van buyten binnen der stad comen willen met enigerhande wapene oft geweere, hoedanich die zyn, zelen die wapenen moeten zetten oft leggen byder poerten voere oft jnt derde oft vierde huys naest der poerten oft naerdere, op te verbuerene de wapene ende aen elc wapene een ghelt Ryns. wyns, den heere ende der stad gelijc te deylene, zonder yemanden dies te verdragene in eniger manieren. Ende alle weechverdige die doer de stad gaen willen, die zelen die wapene moeten zetten ende leggen binnen der herbergen jnden huysse daer zy teeren willen, opten seluen koer te verbuerene. Ende dit zelen de weerde ende weerdinnen hueren gasten moeten condigen, opten seluen kuer te ghildene, in dien dat de ghaste namen by hueren eeden ten heyligen dat zij dit niet en wisten of dat hen niet gecondicht en waere.

van vitalien

3. Jtem nyemant wie hy zij van buyten oft van binnen, en sal broet, boter, kase, vleesch, eyere, hooy, stroo, hauere, oft enigerhande andere vitalie moegen dierdere vercoopen, dant, eer tvolck van wapen hier quamq, gegouden heeft, ofte verbuerene die vitalie diemen also dierdere vercoopen voude, ende op een ghelte Ryns. wyns, half den heere ende half der stad.

allerme

14. Jtem in tyden als hier ooploep van allerme quame by nachte, zall elcke hangen voer zyne doere een lanterne met lichte, op te ver-

borene een ghelte Ryns. wyns, half den heere ende half der stad.

14. Jtem egheen kyndere of jongers onder huere xiiij jaeren out, en zullen comen opte veste jn tyde van allerme by dage noch by nachte, op een ghelte wyns als voere te verborene, ende en haddent de kynder niet te ghildene, men salt aende ouders verhalen.

Jtem alle vrouwen zullen binnen hueren huysse blyven jn tyde van allerme, ende wachten oft hier enigen brant oppinge, het waere van buyten hier jn geschoten oft anderssins, dat zij daer thoe alle gereescap hebben van leeren, water ende anderssins om dat de blussehene. Behoudelijck die vrouwen die cloeck zyn, dat die ter veste zullen

Fol. 38 r°

dragen stheene ende andere gereetscap om weere mede te doene ende zyn stille zonder enich geroep oft gecrijsch te makene.

Jtem elck zal zijne honden jn ende binnen zijnen huysse houden jn tyde van allerme, oft men salse doot slaen.

Jtem in tiden van allerme, zullen vuyt elcken vanden vier ghulden, comen thien persoenen opte merct, de gene die daer thoe vander stad gecoren zyn. Ende dandere vanden gulden zullen verwaren huere rotten metten wijcken gelijc den anderen die jn gheene gulde en zyn.

(Jtem bij alzoö enige vrouwen waeren die hen hier nyet en dorsten betrouwen, die selen moegen buyten trecken met heuren goede ende kijndere onder heure xvj jaeren wesende ende nyet daer bouen. Behoudelijck dat alle manspersoenen bouen die voers. xvj Jaeren wesende, en selen huere persoon buyten deser stadt nyet moegen absenteren, opte verbeurte van ix kgl. jn drijen gelijc te deylene, den heere, der stad ende den aenbrenger, ten waere bij oerloue vanden heere ende vander stadt.)

Fol. 38 v°

50. Jnden jaere XVc XIIJ, opten Ven septembris, is geordineert byden heere ende metten scepenen ende gezworenen Raide vanden nuwen ende vanden ouden rechte, dat zoe wie betimmert enige vanden hossteden daer de huysen op onsser Vrouwen Assumpcie lestleden af verbrant waeren, daer op enich vanden seuen goidshuysen, te wetene, Ste Woutruyden kercke, St Jans ter Lazarien, de tafele tsheylichs Gheest, Ste Peeters, Ste Annen, der Heyligen Drievuldicheyt, ofte Ste Magdaleenen heeft oft heffende is enigen commer of chyns, dat die van seuen jaer renten quijt hebben zall.

50. Inden seluen dage geordineert als voere, dat nyemant binnen vriheyden van Herentals en zall huysen noch herbergen Theusen Loenis den beekere noch Cornelien van Herle synder huysvrouwe, daer af den grooten brant op onsser Vrouwen dach Assumpcie lestleden gecomen is, noch hen geuen noch vercoopen teten noch te drinken jn eniger manieren, op te verbuere telcken male xx Ryns. guldene. te deylen jn drien, den heere, der stad ende diet voertbrachte euengelijc, tot aender tijt dat byden heere ende byde stad anders daer op geordineert zall worden.

beesten

Jtem elok zall sijne verkene ende andere beesten hueden vanden kerckhoue, vanden straten, vanden hossteden ende eruen vanden gheuen die verbrant zyn, ende oec van anderen binnen der stad gelegen, opte verbuere telcken male eenen philippus gulden, half den heere ende half der stad. (Behoudelijck, oft yemant dede zijnen eedt, dat hem die beesten buyten zijnen weten ontgaen waeren, dat die zall zonder verbueren zyn.)

bruylochten

40. Jnden jaere XvC XVIIJ, opten XXVIJen van meye, is geordineert byden heere ende metter stad vanden nuwen ende ouden rechte, by accorde vanden gezworenen vanden ambachten, dat eghene ingesetene vander stad ende vriheyd van Herentals en zall gaen ter bruylocht buyten noch binnen, noch ghelt geven, noch bruylocht binnen vriheyden voers. houden tusscen nv ende Kermissa naestcomende, op te verbuere die in enigen van desen contrarie dede, sesse philippus gulden, half den heere ende half der stad. Jtem XXVen Januarij A° XvC XVIIJ, is dese ordinancie geprorogeert tot St Jansmisse nv naestcomende. Dese ordinancie is vernyeut prima Julij A° XXVJ, tot Kerstmisse naestcomende.

van partrizerene

Jnden jaere onsses Heeren XvC XVIIJ, opten XXIIJen augusti, is geordineert byden heere ende metter stad, dat nyemant binnen vriheyden van Herentals en zall partrizeren noch partrizen vangen, tusschen vastelaoude ende Ste Laureys auonde, noch te gheenen tide moegen vangen partrisen noch berckhoendere met slachnetten, (sleypnetten noch steeckhagen), op te verbuere die in enigen van desen contrarie dede, een lb. groot vlaema, den heere, der stad ende diet calengerie ende voertbrachte, in drien euengelijck.

Jtem dat elke partrizeerdere vanden partrizen die hy binnen vriheyden voers. vangt, zall moeten gerieuen de ingesetene die begeerden partrisen te hebbene voer hensselfs eten, oft om den vrienden te scenkene, ende anders niet, elke coppele om vier stuuers, zonder die dierdere te vercoopene, op te verbuere telcken malen twee scallinge groot brab., te deylen als voere (ende die moeten mercton opten peynsenpoel openbaer, van x tot elf uren voer den noenen, op te verbuere iij s. ouden gro., te deylene als voere).

Jtem nyemant buyten vriheyden van Herentals geseten en sall bin-

Fol. 39 r°

riheyd moegen partrizeren, op telcken male, dat hy gecallengiert wordde, te verbuere een pont groot. vlaems, te deylene in drien euengelijck als voere. (Ende van desen iije articulen zal die heere eenen yegelycken moegen verhooren aenden beyligen, daer hem aen twifelen zal. Actum XIIIa augusti, A° XvC XXXIIJ, bij gemeijnen ouergeuen. Actum ija septembris A° XLIIJ.)

(Jnden jaere XvC ende XXXIIJ, opten XVen dach van november,

js geordineert byden heere ende byder stad, achtervolgende den ouer-geueuen dwelek die partrizeerders gemeynlyck ouergegeuen hebben, dat nyemant vanden partrizeerders oft die hen voerden partrizen te vangen, van ny voertaene en zullen moegen vangen ennige oude partrizen, maer zullen schuldich zyn die te laten vliegene, hoe vele der zeluer ouder partrizen in een cude wesen zullen, ende soe wie contrarie doende beuonden wordde, die zoude verbueren aen elck partrys oft hoen, dat hy contrarie deser ordinantie ende ouergeuen gevangen hadde, twee phs. gulden, te deylene in dryen euen gelyck. Ende hier aff zal de heere eenen yegelycken mogen verhoiren aenden heyligen, daer hem aen twifelen zal.)

vanden processien voor de like

Jnden jaere XVc XX opten XVten octobris, zyn ouercomen meester Jan de Pape erfprochiaen tot Herentals met heere Jacoppe de Buschere zinen vicecureyt ter oendere, ende de scepenen ende gezwoeren Raidt ter anderen zyden, datmen voer der dooden zielen zal moegen doen vuytvaerden met gesongen vigilien ende missen, zonder die vuytvaert te moeten doen halen met enige solenniteyt van processien. Maer oft yemant daer thoe processie begeerde, die zal hy moegen hebben vanden prochiaen, geuende hem eenen stuuere, ende metten schoelmeester metten scholieren, geuende hem iij stuuers, ende van vj anderen priesters vanden choere, geuende elcken van hem eenen grooten brabant, des zelen die prochiaen ende priesters aen hebben huer choerhabijt. Ende offer min, dan voers. is, comen, men en zal niet meer geuen dan elcken present zynde eenen gro. brabant, ende al quamen daer meer priesters, men en zal maer voer sesse betalen. Ten waere dat yemanden liefde meer priesters ter processien te hebbene ende te roepen, dat mach hy doen geuende elcken dat hy meer roept oft nempt eenen gro. brabant. Ende all dit duerende zoe lange alst der stad belieuen zal ende niet langere. Ende des zullen de prochiaen ende priesters vanden choere gehouden zyn die vuytvaerden ende andere diensten jnden choer statelike te donee.

dansen

Opten iersten dach van julio A° XVc XXVJ, js geordineert byden heere metter stad, dat nyemant tusschen ny ende Kerstmisse naetcomende en zal dansen binnen der stad oft vrihey van Herentals, op elcken die de contrarie dade te verbuerene een ghelte Ryns. wyns, half den heere ende half der stad, behoudelyck dat op principale trouddagen van houweliken de gasten vanden bruygom ende bruyt jden huysse met besloten doren zelen moegen met dansen recreeren, zonder meer vergaderingen van andere persoenen.

Fol 30 v° (hier begint voorgoed het tweede geschrift)

Ouerdragen ende gepublicceert opten XVten octobris A° XVc XXIX.

ouerspeelders

Ter eeren Goids ende zijnder heijliger kercken, ende om te ver-

hueden vele sonden die zijn oersaken van tribulatiën ende van plagen, is geordineert bijden heere ende metter stadt, dat elke wije hij zij, man oft vrouwe, tegen zijn wettelick houwelick metter sonden des ouerspeels befaemt zijnde, die hier binnen deser stadt oft vriheijt wonachtig is ende bujten der seluer heeft woonende zijnen getrouden beddegenoot, sal binnen drie dagen nu naestcomende vertrecken metter woone bujten der voers. stadt ende vriheijt, ende en sal nyet weder moegen jnnecomen metter woone, noch oeyk anderssins om die sonde te bedriuen oft om dhoelscap te visiteren, ofte pene van daer af gecorrigeert ende inder geijoolen geleght te worddene te water ende te broode een half jaer lanck, die hier jnne ouerhoorich beuonden wordde, ende ten vorsten noch verbuert te hebbene zijn ouerste eluet, om daer mede te betalen den cost van water ende broode ende oeyk der geijoolen recht, behoudelick dat sulcke persooen die gehoudt waeren, wel tzamen moegen hier binnen blijven oft comen woonen, als zij eerlycken nae staet der heijliger kercken leuen.

Jtem oft naemaels beuonden wordde metter waerheijt, dat van nu voertaene ijemant, tzij man tzij vrouwe, hanteerde oft dade ennich ouerspel tegen zijnen wettigen houwelick, dat die by gelijcken sal wordden gecorrigeert bijden heere ende metter stadt, nae dat hen die saken selen duncken gelegen zijnde.

Jtem dat alle ongehoude persooen befaemt zijnde met malckanderen dagelicx conuerserende oft zittende in oneeren, selen ter stont binnen acht dagen nu naestcomende, nae den staet der heijligen kercke trecken ten houwelick ende trouwen malckanderen, oft sceijden van malckanderen, zij geestelijke oft weerlijcke, sonder meer conuersation oft toeganck tot malckanderen te samen te moegen hebben, ofte pene vanden genen die hier jnne gebreckelick beuonden wordde, gecorrigeert te worddene ende inder geijoolen geleght te worddene eenen tijt van drie maenden, oft daer voere te geven xv s. gro. brabant den heere ende der stadt, ende nochtans dese geboden te moeten achteruolgen ende onderhouden ofte selue pene noch weder verbeurt te hebben.

Jtem oft ijemant huijsde oft hoefde oft woeninge verleende oft verhuerde ennigen vanden voers. persooen leuende ende conuerserende in oneeren, gelijk voers. staet, in wat manieren dat ware, dat die sal verbueren telcken dat beuonden wordde twee karolus guldene, te deijlene euen gelijk in drijen, den heere, der stadt ende diet voertbrocht aenden heere ende aende stadt.

Fol. 40 ^{ro}

Ouerdragen ende gepubliceert opten XVten octobris A° XVc XXIX.

zweeren is verboden

Jtem is geordineert als voere dat nijemant, van wat state, conditie, oft qualiteijt hij zij, vuijt quaetheden, impatientien, versmaetheden oft ongetempertheijden, God almachtich, Maria zijnder liever Moeder, oft ennigen heijligen en blasphemere, loechene, oft bij hen, heuren lichaem, leden, passie oft lijden ontamelijk oft vreempde-

lijck en zweere, opte pene ende verbuerte, die contrarie hier af doende beuonden wordde, van thien s. gro. brabant, telcken male dat beuonden sal wesen gesciet te zijne, te deijlen jn drijen euengelijck den heere, der stadt ende diet aen hen voertbrochte. Ende oft ijemant dade, die den voers. penninck brueck nijet machtich en waere te betalen, dat die jn zijnen lichaem daer af sal wordden gecorrigeert ende geset ter geijcolen, te water ende te broode, sonder andere nooturfte te moegen hebben, ende dit eenen tijt bijden heere ende metter stadt daer op te ordineren nae gelegentheijt vander saken. Ende oft ijemants kijnderen daden, soo selen dese penen voldacn wordden vanden ouderen, ende salmen die aen hen verhalen.

Geordineert ende gepubliceert den XXen Septembris Anno XVc ende XXIX.

vander hauermate

Het js geordineert bijden heere ende metter stadt, dat elke die binnen Herentals wilt coopen oft vercoopen ennige havere oft euene, die salmen lonen, coopen, vercoopen ende vuytmeten metten hauermaten gebrant tot Herentals, tzij heele, halfue, vierendeelen oft andere mindere maten, ende nijet metter rogmaten. Ende wijc die anders vuytmate dan metter hauermaten, soude verbueren telcken dat hij gealengiert waere vijf s. gro. brab., jn drijen te deijlen, den heere, der stadt ende diet voertbrochte, ende elck sal moegen calengierdere zijn.

honden vuyter kercken te houdene

Jtem ter eeren van goidsdienste, die jnder kercken gedaen wordt, van missen, sermoenen ende andere getijden, ende om die goede lieden heere deuotie te betere te moegen doen, sal elck zijne honden moeten houden vuyter kercken op sondagen ende andere vierdagen ende heijlige dagen. Ende oft ijemant die honden jnder kercken comende sloege oft anderssins veriaegde vuyter kercken, ende ijemant dien injurieerde oft opsprake met quaden woerden oft hem anderssins daer om ijct misdede, soude telcken verbueren sesse scell. brab. tot sheeren ende stadt behoef, ende noch gecorrigeert te worddene vanden heere ende vander stadt, nae gelegentheijt der saken.

Pol. 40 v^o

Ouerdragen ende gepubliceert opten XXJen octobris Anno XVc ende XXXIJ.

vander stadt poerten te sluijtene

Jc geordineert bijden heere ende metter stadt, datmen voertaene der stadtpoerten sal sluijten, ter stont nae dat die sluijtclocke js geluijt. Behoudelick dat die wincketten selen moegen oepen blijen, van bamisse tot half meerte, drije ueren nae der sluijtclocken, ende van half meerte (tof) bamisse, twee ueren. Ende oft ijemant met zijnen wagenen oft kerren naer der sluijtclocken voer die poerten quamen om jnne gelaten te worddene, die sal den portier te voeren moeten condigen, wat goet hij geladen heeft ende hem dat laten sien

ende visiteren, eer hij jnne gelaten sal moegen wordden, Ende oft ijemant eenigen portier gaue quade woerden oft anderssins hem injurieerde om donderhouden van deser ordinancie, soude daer aen verbueren telcken maele ses scellinge gro. brabant, den heere, der stadt ende den aubrengere, ende noch daer en bouen te staen ter correctien sheeren ende der stadt.

Jtem en selen die portieren nijemanden moegen jnnelaten da uer der ordinancien voers. Ende zoo wanneer die voers. portieren naer der sluijtelocken jnnelaten ennich gout, daer af die stadt js sculdich assijse te hebbene oft ter assijse staende, selen die portiers gehouden wesen den assijsenters oft der stadt dat te condigen des anderen daechs voer den acht uren, opte pene van tegens heuren eedt gedaen te hebbene ende noch te staene ter correctien sheeren ende der stadt.

Gepubliceert opten IVen majj a^o XVc ende XXXIJ, ende noch den XXXen majj a^o XVc XXXVJ,
noch XXij majj a^o XLIIJ.

buijten nijet gaen drincken

Js geordineert bijden heere ende metten scepenen ende gezworenen Raide vanden nieuwen ende ouden rechten, ende metten gezworenen van allen ambachten, dat nijemant binnen Herentals geseten en sal gaen drincken in tauerne binnen eender mijlen nae buijten deser stadt gestaen, op teken maele te verbuere drije karolus gulden, den heere, der stadt ende diet voertbrochte in drijen gelijk te deijlene. Ende dedent heijligegeest proueniers, zij verbeuren die prouenen van heuren huijsgesin. Ende hier af sal een ijegelijck calengierdere zijn ende geloeft wordden op zijnen eedt.

nijemant van buijten, huijsen noch cameren moegen verhueren noch huijsen houen in enniger wijs

Jtem dat nijemant wijs hij zij en sal nijemaede van buijten ennige huijsen oft cameren moegen verhueren sonder consent des heeren ende der stadt, oft den seluen dat jerst te togene ende te kennen te geuene, opte verbeurte van drije peeters, in drijen gelijk te deijlene, den heere, der stadt ende diet voertbrochte.

Geordineert XXIXen julij a^o LIIJ.

Jtem js geordineert bijden heere ende stadt, dat een ijegelijck die zijn huijs oft camere verhuerde oft wechleende ijemande wijs dat zij, sal gehouden wesen te betalene voere de selue persooenen ende heur huijsgesinnen alle lasten van settingen oft andere die der stadt oft ijemant anders doer sulcke personen sal lijden oft moeten gilden, ende hier voere salmen eenen ijegelijcken jnne gebreke mogen executeren ende panden sonder ennich recht te plegene.

Fol. 41 r^o

Gepubliceert den XXen septembris a^o XVc XXXVJ.

nijemant onbehoorlijcken te naemene

Js geordineert bijden heere ende metter stadt, dat van nv voertaene nijemant wie hij zij en sal eenen anderen moegen naemen met ennige onbehoorlijke naemen dan met zijnen gerechten naam ende toename,

op die verhoerte, zoo wie contrarie dede ende ijemant hem dies beclaechede aenden heeren ende aen die stadt, van zoo dicwijls alst geboerde ende die elachte gesiede, van drije scellingen ouder gro. half tot sheeren ende half ter stadt behoef. Ende daer en bouen vergiftenisse te moeten bidden den ghenen die de voers. ombehoorlijke woorden opgeseght waeren, ende noch te staen ter correctien sheeren ende der stadt.

Gepubliceert den XIIIJen februarij a° XXXVJ.

van zeepackinghe te vercoopen

Js geordineert bijden heere ende metter stadt, zoo wije ennige heeringen wesende zeepackinge alhier wille vercoopen, sal den seluen moeten vercoopen vuyten vate, daerop staen sal een vaenken, daer jnne sal staen gescreuen: dit js zeepackinghe. Ende en selen den seluen nijet moegen weijelen om dien te vercoopen. Ende zoo wie dien anders vercochte soude verboeren, soo dickwils ende menich werluen als tzelve gebeuren soude ende daer af gealengiert waere, eenen scellingh ende ses penninge gro. brab., jn drijen gelijk te deijlen, den heere, der stadt ende den koormeesters.

visschen ter bancken te brengene

Jtem zoo wie ennige visschen alhier vercoopen willen, selen wesen gehouden die voers. visschen, eer zij die vercoopen selen moegen, ter meret te brengene ter bancken, oft in manden bij die voers. bancken, ende die doen coeren bij den coormeesters. Ende zoo wije dien anders vercochten, souden daer aen gealengiert worden, eenen s. ende vj d. gro. brab., te deijlen als voere.

Gepubliceert den XXXIIJen decembris a° XVc XXXVIIJ.

hofsteden nijet te spolieren

Alzoo mits der fortune vanden brande, die tot verscheidenen tijden binnen deser stadt js gebeurt geweest, zommige vanden jngesetenen der seluere proprietarissen vanden verbernden hofsteden ende andere, mits den lasten vanden chijsen ende renten daer mede zij belast zijn, die selue hofsteden willen habandonneren ende die voer den commere die laten liggen, ende nochtans hen dagelick voirderen die vouten ende kelderen vuyt te brekene ende die steenen vanden seluen hofsteden af te vuerene, jn groote prejuditie ende achterdeele vanden crediteuren der voers. hofsteden mits dien zijn gescapen te blijuen onbetimmert ende desolaet, Soo

Fol. 41 v°

js geordineert bijden heeren ende metter voers. stadt, dat nijemant, van wat state oft conditien hij zij, hem vervoirdere ennige vouten, kelderen, scouwen oft andere metselrijen af te brekene om die voers. hofsteden daer af te spolieren ende te beroouene, sonder expres consent vanden heere, vander stadt ende vanden crediteuren der seluer hofsteden, opte pene ende verbeurte, zoo wije contrarie daer af dede, dat zij selen gehouden wesen te betalene ende op te leggene alle achterstellen opte voers. hofsteden geualen ende verschenen zijnde,

ende dat zij die voers. steenen wederomme selen moeten leuren opte selue hofsteden. Ende daer en bouen te verbeuren een half pont ouder gro., half tot des heeren ende half totter stadt behoef. Behoudelick oijck eenen ijegelijcken zijn actie opten ghenen die ennige vanden voers. hofsteden hebben gespolicieertjn fraude ende bedroch van heuren crediteuren.

verbrande hofsteden nijet te coopene sondér die te willen betimmeren

Item dat nijemant, van wat state oft conditien hij zij, hem vervoerdere te coopene ennige hofsteden, sonder consent ende oerlof vanden heere ende vander stadt, ten zij dat hij die sal willen betimmeren, dwelek hij seuldich sal wesen te doene binnen eenen jare naer den voers. coop, opte verbeurte van eenen halfuen ponde ouder groote, half tot des heeren ende half totter stadt behoef, nochtans selen zij die zelve hofsteden noch moeten betimmeren.

Gepubliceert den XXIIJen februarij a^o XVc XXXIX.

Item dat alle dieghene die ennige hofsteden selen willen betimmeren gelegen ter rechter straten, selen gehouden wesen die te doen deekene met herten dake, sonder ennich stroo oft weeckdack daer op te moegen leggen.

renten bij testamente gemaect, binnen eenen jare te doen goeden ende erfuen

Item alzoovele ende diuersche goede lieden, zoo wel mans personen als vrouwen, ouer vele ende diuersche jaren, tot augmentatie van goidsdienste, tot sustentatie van armen ende miserabele personen ende tot hender zielen zalicheijt, hebben bij heuren testamenten gemaect, gegunt ende gelaten diuerschen kercken, cloesteren, goidsbuijsen, capittelen, collegien ende andere personen, beijde gestelick ende weerlick, zekere renten, die weleke zij bijden zeluen heure testamenten hebben geassigneert ende bewesen op heure temporele goeden ende gronden van erfuen, ende dat die voers. legatarissen zoo wanneer zij jn gebreke zijn geweest vanden betalingen vanden voers. renten, hebben gevolght met voerpedagen opte goeden daer op die renten bij testamente gemacet ende gelaeten waeren,

Fol. 42 r^o

sonder dat bijden executeurs oft erfgenamen vanden voers. testateurs die voers. renten voer heere ende weth wettelick bewesen ende geppothiceert ende behoerlijcke briefuen daer af hadden gepassert geweest, daer vuijt diuersche processen gescapen zijn te rijsene, Soo Js geordineert bijden heere ende bijder stadt, om die voers. processen te scouwene, dat een ijegelick wijc hij zij, geestelick oft weerlick, dien ennige renten erfvelijcke oft lijftochte bij testament gegunt, gemaect oft gelaeten selen wordden, dat zij binnen eenen jaere naer die afliuicheijt vanden testateurs, die hen die voers. renten laten selen, sullen hen bijden executeurs oft erfgenamen vanden voers. testateurs (voer heere ende weth) die voers. renten wettelick doen assigneren

ende bewijsen, ende behoerlijke briefuen daer af doen passeren. Oft anders jn gebreke van dien en salmen den voers. legatarissen opte goeden ende gronden van erfuen van voers. testateurs egheen bericht doen, maer selen jn gevalle zij daer af ijert heijtschen willen, tzelue moeten halen bij actie personeel opte executeurs oft erfgenamen vanden voers. testateurs.

Geordineert bijden heere ende der stadt opten XVJen maij Anno XVVe ende XLIJ, ende gepubliceert ter pijnen vijfte opten IX junij a° XLIJ voers.

Alzoo den heere ende der stadt is gereinonstreert ende te kennen gegeuen geweest van wegen den vier gulden der voers. stadt, te weten vanden voetboege, hantboege, coloueniers ende rethorisiemen, hoe dat die selue gulden zij bijden heeren vanden lande van Brabant ende vander stadt wegen, tot zekeren notabelen getale jnnegetet ende geordineert geweest, omme den seluen jn zijnen oorlogen ende nooden te helpen assisteren ende bij staen, ende der voers. stadt poorten ende mueren te helpen waken ende bewaren, ende jn tijde van peijse die zelue stadt te helpen eeren, daer omme zij hen moeten becoestigen van tabbarden ende paruren ende oijck van allen behoefelicheit hen tot beuren spelen dienende, ende besonder als zij tot ennigen lantjuweelen moeten reijsen tot beuren grooten costen ende lasten, Ende dat omme die zelue costen ende lasten te scouwene ende te euitere, die jngestenen der voers. stadt recuseren ende weijgeren

Fol. 42 v°

die voers. gulden te aenveerdene ende guldebroeders te worddene, hoe wel die sommige nut, bequame ende van state wel zijn omme tzelue te doene, Ende, dat arger is, die sommige die vanden seluen gulden geweest ende noch zijn, hebben die zelue gehabandonneert ende noch habandonneren willen, zoo dat zij alsnv van cleijnen ende soberen getale zijn, dat zij die selue oijck souden willen habandonneren ende te nieute laten gaen, tot grooten achterdeele ende prejuditie ons genadichs heeren des keijzers ende der voers. stadt. Waer omme soo eest dat die heere ende stadt voers., willende hier jnne versien tot eere ende prouffijte ons genadichs heeren des keijzers, der voers. stadt, ende conservatien vanden voers. gulden, hebben geordonneert ende gestatucert, ordonneren ende statueren mits desen, dat die voers. gulden selen hebben een quantiteitj ende nombre van zekeren goeden ende notabelen mannen, te wete, totten nombre van achtentwintich persoonen, die welcke hen selen moeten versien van harnasche ende geweere tot heuren lijue dienende, Ende dat elck der voers. gulden selen vander quantiteitj ende nombre, die hen alsnv gebreect, oft naemaels gebreken sal mogen, selen mogen noemen double ende noch alzoo vele persoonen nutte ende bequame als hen gebreken, ende die stellen jn geschrifte, die welcke zij den heere ende der stadt selen cuergeuen, daer af zij selen nemen die nutste ende bequaemste tot elck vanden voers. gulden dienende, die welcke den last der voers. gulden selen moeten aenveerden, Ende oft zij ennige meer guldebroers costen gecrijgen, selen dat wel mogen doen, maer

bouen den voers. nombre en selen nijemande mogen bedwingen. Dat oijk die ghene die nv guldebroers zijn, oft naemaels guldebroers selen wordden, en selen vuyt den voers. gulden nijet mogen gaen noch hen daer af absenteren dan bij gemeijnen consente vanden coninck, hooftman, deken, gezworenen ende gemeijnen gesellen vanden seluen gulden oft vanden heere ende vander stadt. Ende oft ijemant georen zijnde, zoo voers. js, hier tegens wederspannich zijn ende rebelleren woude, datmen den seluen ter stont realick ende bij feijte sal bedwingen ende den heere ende zijne dienaren tot zijnen huise leggen. tot dat zij den last, alzo voers. js, selen aengeveert ende den behoorlijcken eedt gedaen hebben, Ons reserueren, die voers. heere ende stadt, die interpretatie van desen ende heur minderen ende meederen, gelijk hen naer gelegentheijt der voers. stadt ende vanden tijde sal duncken behoorende.

Fol. 43 r^o

dat scepenen voer hunnen salaris van geconsigneerde penningen moghen nemen den XXen penningh

Alzo binnen der stadt van Herentals hier voertijden zekere differrenten ende geschillen zijn gebuert geweest ter cause vanden penningen die gestelt ende geconsigneert zijn geweest onder scepenen alhier, zoo dat mits dien dat nijemant die en begeerde te bewaren ende tot zijnen laste te nemen, (mits dien egheen salaris oft proufijet daer thoe stont), zoo dat mits dien die penningen verloren ende verdonckert zijn geweest, tot grooter scanden ende confusien vanden gehenen onder den welcken die waeren geconsigneert geweest, Ende omme tzelue te verhuedene ende oijk dat die voers. scepenen, sonder proufijet oft salaris, die penningen die onder hen selen gestelt ende geconsigneert wordden, tot heuren last nijet en doruen bewaren, gelijk oijk in alle andere plaetsen wordt geobserveert, Soo js geordineert ende gestatueert bijden heere ende bijder stadt dat, van nv voortaeue, van alle penningen die geconsigneert selen wordden onder die scepenen, deselue selen hebben voer heuren salaris den XXen penning, den welcken zij selen nemen vanden seluen penningen ter stont als die onder hen selen wordden geconsigneert.

Jtem dat alle die ghene die ennige penningen selen willen consigneren ende stellen onder scepenen voers., dat die selen sculdich ende gehouden wesen die zelue penningen, eer zij die selen willen consigneren ende van hen doen, te presenteren den ghenen tot diens proufijte zij die selen willen consigneren, opte pene vande penningen van voers. consignatien selue te moeten betalen.

Jtem zoo wanneer die voers. presentatie sal wesen gedaen ende partije die nijet en wille ontfangen, salmen die zelue penningen moeten stellen onder scepenen ten coste ende laste vanden ghenen die jnt ongelijk sal beuonden wordden.

Jtem zoo wanneer ijemant penningen begeert te stellen onder scepenen voers. ende begeerde voirts die zelue penningen becommert ofte beslagen te hebben oft daer op calaengie te doene, sal die ghene

die de voers. consignatie sal wilen doen, tzelve te inthimeren zijne partije, ende vercleeren die reden van zijnen arrestamente, daer op partije sal moegen antwoerden gelijk heuren raedt sal gedragen, welcke consignatie oijck sal gebeuren ten costen vanden ongelijcken.

Fol. 43 v^o

Jtem zoo wijc ennige consignatie sal willen doen, alsoo voers. js, sal gehouden wesen den clercke te doen treckene den dach ende jaer van zijnder consignatien met orconde van scepenen, met oijck die somme vanden penningen ende specificatie van dien (jndien des noot zij) daer af hij sal sculdich wesen te houden rekeninge.

Jtem bij alsoo die scepenen voers. die voers. penningen nijet en begeerden te bewaren, selen die moegen stellen ten contoire inde stadt brouwerije, die welcke die voers. penningen selen aenveerden ende die wederomme moeten leueren in sulcken gelde als zij ontfangen selen hebben oft in anderen goeden geualueerden gelde, als zij vanden scepenen daer thoe gesummeert selen wordden.

Jtem zoo wijc ennige penningen geconsigneert zijnde alsoo voers. js, sal willen lichten vuyt handen vanden scepenen, sal tzelve moeten doen met orconden van scepenen ende stellen borgen sufficient bedwanckelic deser stadt, omme die voers. penningen aen hen te mogen verhalen, dwelck hij oijck sal doen teekenen in rekeninge voers.

Aldus geordineert ende gestatueert opten XVIIJen dach in meerte jnt jaer XVc ende XLIIJ naer stijl van Brabant, ende gepubliceert ter puijen vuyt opten iersten dach aprilis jnt zelue jaer XVc ende XLIIJ voer Paeschen.

egeen feret oft garens te mogen houden noch hebben

Jtem tis geordineert bijden heere ende metter stadt dat niemant wie hij zij binnen der stadt oft bedrijue van Herentals en sal mogen houden, hebben noch bewaren ennich feret oft oijck gaeren om hasen oft konijnen daer mede oft jnne te vangene, telcken te verbueren de pene van sesse karolusgl., den gl. tot xx st. gerekent, deen derden-deel ten behoeff des heeren, dander derdendeel der sta^t, ende tderde derdendeel den aenbrenghere, wtgescheijden die ghene die in pachtingen hebben oft als mede pachters gebruijcken ennige vrije waranden, ende hier aff sal den heer luijssueckinge mogen doen. soo diewils als hem sal gelieuen aenden genen daer hem aen twijfelen sal.

Actum VIJ januarij, XVc LIIJ, ende alsdoen gepubliceert.

Fol. 44 r^o

Alsoo onse alder genadichste heere de K., coninck van Spagnien, ertshertoge van Oistenrijck, hertoge van Borgondien, van Lothrijck, van Brabant, etc., by synen openen brieuen van placcate in date des VIJ daechs octobris, jnden jaere XVc ende XXXJ, geordineert ende gestatueert heeft gehadt in desen synen lande van herwers ouer, diuersche ordinancien ende statuyten op diuersche manieren van doene, binnen den seluen lande van Brabant. Ende onder andere op die arme luyden die jnden seluen lande van Brabant ouervloedelyck ouer-

comen waren in vele groote getale dan van outs gewoonlick geweest is, Ende want by experiencie beuonden wordt dat midts gedogen eenen yegelycken indifferentelyck te mendicerene ende broot te biddene, vele fauten ende mesusen gebuoren, om dies wille dat sy hen stellen tot ledicheyt, de weleke beginsel is van alle quaden, ende dat sy hen kynderen gheen ambacht en doen leeren noch ander neringe, daer met sy hen broot gevoechgelyck moechten winnen, midts welcken sy hen geuen die eene tot hoerdom ende ander snoede leuen, ende die andere tot rabauweryen, transseneringe ende ander quaet, Ende het soo sy dat sy nochtans jonck, sterk ende welvarende zyn van liue, sy nochtans by grooter importuniteyt extorqueren tgene, des de armen ouden siecken impotenten ende groot gebreck hebbenden, gegeuen souden wordden, dwelek considererende die heere ende de stadt, begherende hier op regule ende oedene te stellene, ten proufijte vander gemeynen weluaert, sunderlinge gemerck tvoers, placcaet, ende bouen al die arme siecken ende ander niet machtich wesende huer broot te winnene, geoct ende onderhouden mogen wordden ter eeren ende nae Gods geboden vuyt rechter liefden endde charitaten, Soe is byden heer ende der stadt geordineert ende gestatueert tgene ende alsoo hier nae volcht :

ordinantie opt bedelen

Jnden jersten dat alle de gene het zy mans oft vrouwen oft jonge kynderen al hier binnen der stadt ende vryheyt van Herentals syn comen woonen om te mendiceren ende broot te bidden, die alhier binnen der seluer stadt oft vryheyt niet geboren en syn, oft heure ouders, oft die hier nyet twee jaren lanck continuelyck huere residentie ende woeninge alhier gehouden hebben, hen binnen den derden dage gaen ende vertrecken vuyter stadt ende vryheyt van Herentals tot alsulcker plecken, als sy geboren syn oft huere woonstadt plagen te houden, op die pene soo wye daer nae beuonden worde mendicerende ende broot biddende, voer dierste reyse van geuangen te wordden,

Fol. 44 v°

ende gestelt te watere ende broode, ter discretien vanden heere ende vander stadt, voer die tweede reyse gecorrigeert te wordden ter discretien als voere, (ende voer die derde reyse gebannen te zyne ter ordinantien als voere).

Jtem dat voordaene niemant wye hy sy mans oft vrouwe persoonen oft kynderen, buyten der stadt ende vryheyt van Herentals woonende, hen veruorderen oft pynen te comen binnen der stadt ende vryheyt der seluer, by dage oft by nachte, heymelick oft openbaer, om te mendiceren ende broot te bidden, noch oock niemant hem pyne de seluen yette geuene, op die nene als voere, Behoudelick dat eerbare luyden niet gewoonlyck te biddene, passerende hueren wech in pelgrimagie oft andere verdienste wercken, sullen mogen bidden door passerende, ten ware dat sy by fortune van brande, innondatie ende andere jnconuenienten tot aermoede gecomen waeren ende daer aff behoirlyck dede blyeken biden officier ende wethouderen

van hueren dorpen, dat alsoo ware. ende dat 'selue dorp oft dorpen huer niet machtich en ware te houden.

Item dat nu voordaene niemant wye hy sy, mans, vrouwen oft kynderen, hen en sullen pynen te gaen om aelmissen, sy en hebben hen yerst gepresenteert den scoutheit oft synen stadthouder ende twee scepenen, die hen inforieren sullen op hueren staet ende gebreken, ende beuinden sy den seluen sulck te wesen van noode te moeten mendicieren, soe salmen den seluen geuen een teeken dweleek men huer nacen sal op hueren rock oft moude, die welcke ende anders niemant en sullen mogen mendicieren. Ende oft yemant ter contrarien dade, datmen die, te weten mans oft vrouwe personen, stellen soude in strieter geuanckenisse, te water ende broode, ter discretien vanden heere ende der stadt, oft huere prouene vanden heyligen geeste, jndien sy die hadden, gepriucert te worddene, ende eest een kynt, salmen tselue doen leyden byden dienaers deser stadt jnt scole ende aldaer doen met roeden slaen byden boonifanten.

Item is noch geordineert dat voordaene alle die gene, mans, vrouwen oft kynderen, die georloft is om te mendicieren, dragende huer teeken als voer, ende niemant anders, en sullen mogen mendicieren binnen deser stadt, dan driemalen te weke, des sondaechs, woensdaechs ende vrydaechs, te weten van thien vren tot een vre thoe, niet daer voore oft daer naer.

Fol. 45 r^o

ordinantie opde siecke ende crancke ende oude de selue tassisteren vanden Taefelen S. Spiritus

Item dat van nu voordaene die siecke ende crancke menschen ende andere die vuyt haren logise ende huuse niet gaen en konnen, oyck vrouwen die jnt kynder bedde liggende syn, sullen hyden heyligegeest meesters ende vanden aelmoessen geassisteert wordden ende versien dat sy geen gebreck en lyden souden, ter discretien vander stadt, dien sy hennen noodt ende staet te kennen zullen doen geuen.

ordinantie opt logeren vande rabauwen ofte te herbergen

Item is voirts geordincert ende gestatucert, dat van nu voordaene niemant wye hy sy hem vervoerdere te logeren of herbergen, oft tselue presumeren te doene, ennige rabauwen, rebesteren oft ander personen die al hier binnen der stadt van buyten comen mendicieren of passeren, op die pene van drye karolus gulden, te bekeeren in twee, deen derdendeel den aenbrenger ende dander twee deelen ter caritaten, Ende in dien hyts gelts niet en hadde, datmen den seluen sotten sal te water ende broode ter discretien als voere. Maer indien sy passerende logys begeerden, sullen mogen comen jnt gasthuys deser stadt, ende eer sy daer jnne sullen mogen logeren, halen sullen moeten een teken vanden vorster deser stadt, welck teeken sy geuen sullen die mater jnt gasthuys, dweleck sy weder jnt eyende vander waken leueren sal den voers. vorster om alsoo voirts onderhouden te

worddene, op die pene van gestelt te worden in gevanckesisse te water ende broode als voere.

Gepubliceert den XXVIJen aprilis A° XXXIIIJ post Pascham.

Ordinantie opten accijsen vanden bieren

Jtem is geordineert bijden heere, metten genen vanden nieuwen ende vanden ouwen rechten, metten gezworenen van alle ambachten, dat eenijegelijck wie dat hij oijck zij, die van nu voirtaene alhier binnen der stadt inneleggen ennighe vreempde bieren van ouer zee oft oijck andere bieren, zullen gehouden wezen, die te veracsijsen eer zij die inne doen oft doen oft laten indoen, opte pene van verstecken acsijsse, ende de assijse daer aff in gereeden penningen terstont ende zonder vertreck in handen vanden biermeesters deser stadt betalen, opte pene van bouen de zelue assijse arbitral, gecorrigeert te worddene. Ende dat alle ende eenijegelijcke personen die alhier binnen deser stadt bröuwen zullen

Fol. 45 v^o

gehouden zijn in handen vanden biermeesters deser stadt telcken vierendeel jaers huere assijse te betaelene. Ende welcke biermeesters allen den zeluen ontfanck den rentmeesters deser stadt telcken vierendeel jaers ouerleggen zullen onder behoirlijke recepisse oft quitantie.

Ordonnantie dat niemant en mach voederen oft esen eenige visschen inde rivieren op pene etc.

Js geordineert bijden heeren ende metter stadt, dat van nu voertaeen nijemandt wie hij zij, geestelijck oft weerlick, hem en vordere te voederen oft te esen ennighe visschen inden riuieren, wateren oft vijveren, met ennighen cruijde, tzij cuculus, amgrise oft coriandt oft ander van wat specie het zij, noch daer mede vangen, opte pene voir deerste reijse te verbuerene drije karol. gl., voir de tweede reijse vj karol. gl., ende voir de derde reijse xij gl., te bekeeren in drien, den heere, der stadt ende den aanbrengeere euengelijck te deijlene, ende bouen dijen gecorrigeert te worden ten exemple van allen anderen.

Ordonnantie dat niemant op sondaghen oft vigiliedaghen en mach onder den dienst eenigē spelen te hanteren

Dat nijemandt wie hij oijck zij en zal moghen binnen deser stadt op ennige sondagen oft vigiliedaghen, onder de geboden oft hoehemisse, ergerinx opder straten, kaetsen, schieten noch egeenderhande openbaer spel hanteren, opte penen elck dien contrarie doende

Fol. 46 r^o

te verbuerene telcker reijsen vj s. brab. te bekeerene als voere.

Jtem tis oijck geordineert bijden heere ende bijder stadt, dat alle leprose ende melaetsche menschen besmet metter lasserijsen, (want die geseeght ende gewesen zijn wten geselschape vanden gesonden menschen), eghene conuersatie hebben en zullen metten gesonden, ende blijuen van alle lieden dueren ende vensteren, soo verre dat

niemandt daer aff misquam en moghe krijghen, Ende dat niemandt van hen en zal mogen gaen oft comen in oft binnen ijemants huysinghen noch sitten op ennighe bancken voir de deuren, op daer aff gecorrigeert te worddene, te weten dingesetenen vanden goidshuyse alhier bij scorssinghe van huere prouenen, ende de andere naer goetducken vander stadt ende gelegtheit der zaecken.

Jtem dat niemant ennighe vanden voirs. siecken en zal mogen ontfanghen noch logieren binnen zijnen huuse oft wooninge, oft geselschap met hen te houwene buijten zijnen huuse oft wooninghe oft jut voirs. goidshuijs, met eten, drincken noch anderssins in wat manieren dat het wezen mochte, op te verbueren telcken dat geschiede ses grooten brabant, in drien te deijleue, den heere, der stadt ende diet voortbrochte.

Jnden jaere onsses Heeren duisent vijffhonder ende LVIJ, opten XXIJen dach decembris, Schouteth, scepenen, gezworenen ende Raedt, aenschouw ende regard ghenomen hebbende, dat die vanden backers ambachte deser stadt gehouden zijn altijs witten broodts genoegh te hebbene, opte pene naervolgende der ordonnantien op lueren ouergeuen ende consente daer aff gemaect, ende daer zij alhier sitten in contrebutie vanden assyse als daudere inwoonders,

Fol. 46 v^o

ende datmen hen alzo in huere neringhe nijet en behoort te verachten, Soo js daer doire ende mits ander redene mijnen heeren daer toe mouerende, bijden heere ende der stadt geordineert ende gestatuert, dat nijemant van buijten binnen deser stadt te gheenen tijde en zal oft en zullen moghen te coope brengghen oft vercoopen ennighe verstellen, hoedanich die zijn oft wesen moghen, noch oijk ennich wittebrood minder dan van eenen oert stuijers stuck, Op daer aff gecallengiert te moghen wordden ende te vallen, telcken gebeurde ende gecallengiert werden, opte pene daertoe van ouwts geordineert ende bij mijnen heeren alsnu gerenoveert ende vernieuwt.

Alzo de scouteth met die vander weth deser stadt van Herentals ouer jaer hebben gedaen hen extreme debuoir tegen doprijns vander haestigen sieckte, ende willende naer vermoghen wederomme voir het toecomende jaer obuieren de aenstaende perickelen der seluer siekten, Soo js bijden heere ende bijder stadt geordineert, dat van nu voortaeen nijemant wie dat hij zij, geestelijck of weerlijck, hooge oft leege, ouwt noch jonck, nijemanden wtgesondert en sal moghen gaen, staen oft conuerseren alhier binnen deser stadt achter straten des auonts oft bij nachte te geenen tijt nae den geblaese ende teekene vanden wachter, zonder lanterne ende licht, op telcken des contrarie doende ende daer aff gecallengiert zijnde te verbuerene xvij stuijers. Dat oijk conijegelijck, van wat qualiteit oft conditie hij zij als bouen, die begeert ennighe honden tzij groote oft cleijne binnen deser stadt of vrijheijt der seluer te houwen, dat hij die sal moeten houwen op zijn erfue oft wooninghe, gebonden oft anderssins, zonder daer aff te laten oft te laten comen voir der doren oft ennichssins ter straten, op,

Fol. 47 r°

teleken dat des contrarie gebuerde aen eleken hont te verbuere v s. vlaems. Oijck dat eenijegelijck alle meshopen, aschoopen ende vuylnishoopn voir zijn duere oft wooninghe opter straten oft pleijne liggende, sal tusschen dit ende acht dagen naestcomende, moeten ende gehouden zijn die van daerewech te doene ende egeene meer te maken, op teleken daer aff, (den vbers. tijt ouerstreken), gecallengiert zijnde te verbuere v s. vlaems als bouen, ende dat op gelijke pene nijemant wie hij zij, groot oft cleijn, en sal moghen ter straten, op pleijnen oft anderssins, bij nachte noch bij dage, doen zijn gevoech. Oijck dat eenijegelijck van nu voirtaene hem sal verdragen enuige verekenen van zijnen heijmingen oft woonhuijse te laten, opte pene aen elck veroken ende teleken des gebuerde te verbuere v s. als bouen. Oijck dat nijemant en sal mogen voire ter straten waert wtgieten enuige vuylicheijt, vischwater oft diergelijcke op gelijcken kuer. Jtem dat eenijegelijck vanden gebuere woonende bij oft ontreat ennigen huijse daert zoude mogen vander haestigen zieeten zijn infect oft oijck gepresumeert wort infect te zijne, dat de zelue nabuere, op beijden zijden totten vijlden huijse iuelujs, sullen dodden oft opsluitten huere catten, ten eijnde dat daer doire mach wordden gecuiteert ten welvaeren ende bewarenisse vander gemeente, tperikel datter aff zoude moghen comen, op pene als bouen, ende datmen de voers. keure (gebleken vande transgressie der voers. ordiantien) sal realijck ende bij feijte zonder figure van processe ende sonder port, laveur oft dissimulatie, opden transgresseur ende zijnen gereetsten goeden bij executie verhaelen, ende doent kijndere dat douders daer voirde zullen gehouden zijn te voidoen, ende doent proueniens bij scorsinghe van haren prouenden, ende duerende dese ordiantie zoo langhe ende tottertijt anders bijden voirs. mijnen heeren sal wesen geordineert.

Fol. 47 v°

XV^a february LXIJ

Jtem js geordineert bijden heere ende metter stadt, dat egheen voircoper noch nijemant wie hij zij, van buijten en zal des maendaechs coopen ennich stroo, geschoijt noch andere, voir der cender ueren, op te verbuere aen elck hondert stroos dwelek also al deser contrarie sal wesen gecocht, tstroo ende een gouden rijder, deen derde tot behoef vanden heere, tweede voir de stadt, ende derde derdendeel den aenbrengeere.

Ende desgelijcks en zal nijemant van binnen voir der zeluer ueren ende opden zeluen kuer, meer stroos moghen coopen dan hij zelue voir zijn gebruik en behoef, sonder met ennigen voircoper ijet ghemeijns te hebbene oft hemelijcken verstant, ende dat eegen porter oft jngesetene en sal ennich stroo buijten waerts moghen vercoopen oft vueren om te vercoopen, sonderheijt ende al voer dat gemert te hebben zoo dat behoert. Ende nijemant wie hij zij en zal enuige wagenen oft kerren met stroot geladen herwaert ter merct reijdende binnen der vrijheijt van Herentals oft oijck voidere tegen

guen moghen, voir ende aleeer dattet ter meret gestaen zal zijn, opten voers. kuer, ende zoo wie met eenen stroot te vercoopen hebbende heijemelijk verstant om tstroo op te houwen, die zal verbueren den kuer als voers. js.

VIJ juniij XVc LXVIJich

Soe wie van buijten Herentals onder Herentals in ijemandts erfvue dreue oft dede drijuen ennige beesten, ende daer aff gecallengiert werde, zoude telcken verbueren xxxv s., ende de schade moeten beteren, ende zoo verre men niet en conste beweijsen dat anders beesten, zouden die staen ten dobbelen schote ende schade te moeten betalen. Ende zoo wie van buijten onder Herentals in ijemants erfvue beuonden wert te snijden ennich gras oft andere vruchten, oft aff te houwen ennich haechhout ende daer aff gecallengiert wordde, dat die telcken valt jude boete van iij ½ gld. Ende bij alsoe oijck ijemant van buijten onder Herentals op ennigen aert oft vroente maeyde oft dede maeyen oft haelden ennich stroeijsel oft leem oft dat die telcken verbuert des gecallengiert zijnde iij ½ gld.

Alphabetisch Zakenregister bij de Keuren van Herentals

N. B. Deze lijst omvat al de keuren, hetzij vroeger gedeeltelijk uitgegeven in de Mededelingen van de Oudheidkundige Kring van Herentals, 1933-36, 1e tot 3e jaargang, hetzij nu voortgezet in Taxandria, 1950, nr 1 en 2.

Het cijfer verwijst naar het blad van het handschrift, vermits de vroegere uitgave in de Mededelingen geen andere rangschikking meer toeliet, b. v. bakkers 7 r, 7 v = tol. 7 recto, 7 verso.

Accijnzen 8 r, 25 r.
alarm 37 v.
ambachten 1 r, 1 v, 4 r.
Bakkers 7 r, 7 v.
ballingen 4 r, 15 v, 26 r.
bastarden 4 r.
bedelaars 44 r.
beesten 29 r, 38 v, 47 v.
begijnhof 26 v.
bijen 30 v.
brand 8 r, 31 r, 38 v, 41 r.
breuken 3 r.
brood 25 r, 46 r.
bruiloften 30 v, 38 v.
Chirurgijn 19 r.
Dansen 28 v, 29 r.
dienstboden 20 v.
dobbelaars 23 r.

driinken 40 .
Eed 3 v.
Gasthuis 26 v
geloften 4 r.
gereiders 5 r.
gewichten 8 v, 9 r.
godshuizen 3 r, 26 r, 38 v.
guldeden 5 r.
gulden 19 v, 35 v, 42 r.
Haastige ziekte 34 r, 47 r.
halle te Antwerpen 10 r.
hamciden 33 r.
heimingen 29 v, 30 v.
huidvetters 6 v.
Ijken van maten 8 v-9 r.
Jagen 21 v, 38 v-39 r, 43 v.
Kerk 26 r, 40 r.

- kerkhof 29 v.
keuren en breuken 8 r.
keuren van Antwerpen 16 r.
keurmeesters 20 r.
ketelaars 24 v.
kolveniers 6 v.
koren 25 r-25 v.
korenmarkt 25 r.
koster 12 v.
kramers 24 v.
Langstlevende 2 v.
lijken 8 r, 13 r, 39 r.
Man en vrouw 2 v.
markt 24 v.
markgraaf 4 r.
maten 8 v-9 r, 40 r.
melaatsen 46 r.
messen 14 v.
Nachtgaan 22 v.
namen 41 v.
Nets 33 v.
nonnenklooster 26 r.
Observanten 4 v, 8 r.
oogsters 27 v.
oorlog 37 r-38 r.
ovens 31 v.
overspel 23 r, 39 v.
overvallen 28 v.
Paardenmarkt 24 v.
pensepoel 33 v.
pest 34 r-36 v, 47
processie 5 r.
proveniers 27 r.
putten 21 v.
Rabauwen 23 v, 45 r.
renten 41 r.
rentmeesters 1 r-2 v.
Salarissen 12 r-2 v.
schapen 28 r, 30 r.
schepenen 1 r-2 r, 43 r.
schoenmakers 6 v.
scholen 19 r.
schout 15 r.
schutter 12 v.
slagen 15 v, 18 r.
smeden 3 v.
spelen 27 v-28 r, 45 r.
stelen 27 v-28 r, 45 v.
stadhuis 3 v, 26 v.
stadsklederen 12 r, 13 r.
stadsknaap 12 v.
stadsmuren 22 r.
stadsorts 18 v.
stadspoorten 40 v.
stadsraad 1 r-2 r, 13 v.
stadsvesten 4 v, 10 v, 32 v.
stadswaag 9 r, 9 v, 21 v.
straffen 15 v, 17 v.
straten 10 v, 13 v, 21 v.
Tappers 22 v-23 r.
Verkoop 20 r-20 v, 47 v.
verweer 24 v.
victualien 37 v, 41 v.
vierschaar 3 r, 3 v.
vissen 21 r, 32 v, 45 v.
vleeshouwers 5 v-6 v.
voedsterkinderen 20 v.
volders 7 r.
vonnissen 3 v.
voortvluchtigen 18 r-19 r.
vorster 12 v., 15 v.
vrede 17 r-17 v.
vreemdelingen 14 v, 15 v.
vuurroepers 13 r-13 v.
Waken 35 v, 37r-37 v.
wapenen 14 v, 22 v, 37 v.
wegen 4 v.
wevers 5 r.
wijken 10 v.
wijkmeesters 11 v.
wijngaarden 29 r.
Zieken 34 r, 45 r.
zwoeren 23 v, 40 r.

Naamklapper op het Weeskamerarchief van Baerle-Hertog.

door F. J. NOOYENS

REGISTER nr 69.

- 1663 : † Cathalijn Cornelis Matheussen x † Bernaert Voogels (2 r^o - 18 v^o).
1663 : † Jan Anthonis Wils, waarvan: Maycken x Aert van Berllecom (19 r^o - 21 v^o).
1664 : † Huybrecht Aertssen x Stoffeltjen Hendrick Scheiders (22 r^o - 31 r^o).
1665 : † Adriaen Claes Vossen x † Willemken Dirck Michgielssen, waarvan: Dirck, Jan en Anncken (33 v^o - 43 r^o).
1665 : † Jouff^e Anna van der Vloedt xx s^r Adriaen Verhaeren (44 r^o - 57 v^o).
1665 : † Cornelis Janssen Toten, waarvan: Anneken x Adriaen Peeter Bols, Willcm, † Macycken x Philips Janssen van Bedaff, † Aernout x Engeltjen Swaegemaecckers en † Jan x Willemken Geerit Abrahams de Ruyter (59 r^o - 71 r^o).
1665 : † Mr Daniel Buijex, secretaris, x Maria de Wael (72 r^o - 79 r^o).
1698 : Joutf^e Anna van der Vloedt (79 v^o - 91 r^o).
1667 : † Aernout Cornelis Toten x Engeltjen Swaegemaecckers, waarvan: Adriaentjen (92 r^o - 97 v^o).
1668 : † Huijbrecht Aertssen, waarvan: Jenneken x Peeter Dielis van Beeck en Aert x Adriaentjen Adriaenssen (98 r^o - 102 v^o).
1667 : Peeter Janssen, waarvan: Maria x S^r Norbertis Mijs, Leenaert en † Lucia x † Anthoni van den Kerckhoven (103 r^o - 110 v^o).
1667 : † Peeter Leenaert Stoffels x † Claesken Mathijs Rombouts (122 r^o - 117 r^o).
z. d. : S^r Adriaen Verhaeren (117 v^o - 120 r^o).
1667 : † Judich Adriaen Mosmans x † Cornelis Adriaenssen Vervoort (xx Adriaentjen Jan Hendriex), waarvan: Adriaen (122 r^o - 130 v^o).
1667 : † Jan Adriaen Scheillekens, waarvan: Adriaen, Jan, Cornelis en Digne (131 r^o - 135 v^o).
1667 : Peeter Buijex (136 r^o - 150 r^o).
1667 : † Geraert van der Vloet x Margriete Hautmans xx Jacob van den Berghe (151 r^o - 155 v^o).
1667 : † Dielis Geertssen, waarvan: Cathalijn x Jaspas Jaecques De Lapper (156 v^o - 159 v^o).
1668 : † Thomas van der Voort x † Maeijken Jan Jacobs van Olmen (160 r^o - 180 v^o).
1668 : † Coenraet Adriaenssen x Truijcken, waarvan: Anneken x Jan Jan Sommen, Cathalijn x Jan Adriaen Vossen, Aert en † Adriaen x Willemken Peeter Mathijssen (181 r^o - 185 v^o).
1668 : † Truijcken Bertholomeus Hoecx x † Peeter Adriaen Dirck Buijex xx Tanneken Jacob Gorissen (186 r^o - 194 r^o).
1668 : † Heijliger Pauwels Smeeckens x Maeycken Jacob Joachims (194 v^o - 198 v^o).

- 1668 : † Mathijs Rombouts (Vermeeren) en Peeter Adriaen Dirk Buijex (199 r^o - 202 v^o).
- 1668 : † Lenaert Mathijs Rombouts, waarvan: Jaspas, Rombout, Cornelis, Ida en Maeijken x Adriaen Jan Dircken (203 r^o - 209 v^o).
- 1668 : Mathijs Rombouts, waarvan: Lenaert en Claesken x Peeter Lenaert Stoffels (211 r^o - 214 v^o).
- 1669 : Willem Cornelis Willemsen x Heijltien Jacob Jan Wirex (215 r^o - 226 r^o).
- 1669 : † Nicolaes van Exsel x † Dingentjen Cornelis Jan Matheusen, waarvan: Cathalijn x Peeter Jan Jacobs van den Auwelande en † Maeijken x Jan Jan Smeeckens (227 r^o - 236 r^o).
- 1670 : † Andriesken Jan Daniels x † Jan Dilis Ansems xx Jenneken Cornelis Hoevemans (237 r^o - 242 v^o).
- 1670 : † Lenaert Mathijs Rombouts x Dingentien Cornelis Jan Dilissen (243 r^o - 251 r^o).
- 1670 : Anneken Adriaen Claes Vossen (251 v^o - 253 v^o).
- 1670 : † Lenaert Corstiaenssen van Lier x Dingentjen Wouter Baex, waarvan: Dingentjen x † Peeter Marinissen, Anneken x † Hendrick Geert Smolders, Barbara, † Christiaan en Jan (254 r^o - 266 r^o).
- 1675 : † Corstiaan Nicolaessens van Lier x Adriaentien Anthoni Thomas Thijs xx Cornelis Jan Swaenen (267 r^o - 281 r^o).

REGISTER nr 70.

- 1670 : † Peeter Peeter Ansems x † Anna Pauwels Borsten (2 r^o - 37 v^o).
- 1670 : † Jan Anthoni Wils x Margriete Peeter Beckers (38 r^o - 39 r^o).
- 1671 : Peeter Peerden x Ida Janssen van den Luytgaerden xx Jan Jacob Coenraets (40 r^o - 59 v^o).
- 1671 : † Willem Cornelis Willemsen x Heijltien Jacob Jan Wirex, waarvan: Cornelis, Willem en Maeijken (60 r^o - 63 v^o).
- 1671 : † Jenneken Cornelis Hoevemans x † Jan Dilis Ansems xx Andriesken Jan Daniel Cornelissen, waarvan: Adriaentjen x Jan Merten Wouters en Elisabeth x Thomas Willem Peerden (64 r^o - 72 r^o).
- 1671 : † Jenneken Cornelis Rombouts x † Dilis Ansems, waarvan: Adriaen, Rombout, Maeijken x Jan Adriaen Verept en † Jan (73 r^o - 76 r^o).
- 1671 : † Maeijken Nicolaes van Exsel x Jan Jan Smeeckens (76 v^o - 83 v^o).
- 1671 : † Thomas Adriaenssen van der Voort x † Maeijken Jacobs van Olmen (84 r^o - 94 r^o).
- z. d. : † Peeter Peerden x Ida Janssen van den Luytgaerde xx Jan Jacob Coenraets (94 v^o - 101 v^o).
- 1673 : † Peeter Buijex (102 r^o - 107 v^o).
- 1671 : Daniel Aertssen (108 r^o - 125 r^o).
- 1671 : † Jan Adriaen Vossen x Cathalijn Coenraet Adriaenssen (126 r^o - 130 r^o).
- 1672 : † Geerit de Bont x † Cornelia de Crom xx Adriaen van Routh

- 131 r - 151 v°).
- 1672 : † Adriaentien Jan Peerden x † Aert Willemsen Verept (xx Cathalijn Cornelis Lauwereijssen), waarvan: Cathalijn (152 r° - 158 v°).
- 1672 : Geertruijt Geerit Verbon, begijn te Hoogstraten (159 r° - 163 v°).
- 1672 : † Wouter Janssen van Miert x Maeyken Jan Gorissen (164 r° - 168 v°).
- 1673 : † Jan Anthonis Wils (169 r° - 170 v°).
- 1673 : Willem Jacob Beecken x Heijltien Heijligers van Sprangh, waarvan: Hendrick (172 r° - 175 r°).
- 1673 : † Geerit de Bont x Cornelia de Crom, waarvan: Gerardina (175 v° - 179 r°).
- 1673 : † Peeter Peeter Anssems x Anna Pauwels Borsten (180 r° - 198 r°).
- 1674 : † Maeyken Nicolaes van Exsel x Jan Smeeckens (198 v° - 207 v°).
- 1674 : † Peeter Cornelis Peerden x Idu Janssen van den Luijngaerden xx Jan Jacob Coenraets (208 r° - 211 v°).
- 1674 : † Thomas Adriaenssen van der Voort x Maeyken Jacobs van Olfmen (234 r° - 237 v°).
- 1674 : † Geerit Lenaerts x Anncken Jacob Pelgrims, waarvan: Mechtelt x Jan Hendrick Leijten (218 v° - 227 r°).
- 1674 : † Goris Martens x Maeyken Jaspars (xx Cornelis van den Leemputten), waarvan: Marten (228 r° - 233 v°).
- 1675 : Margriet Jan Smeeckens, innocente (234 r° - 237 v°).
- 1676 : † Adriaen Adriaenssen van Hoeck de Jonghe x Neeltien Adriaenssen van Reuth (238 r° - 241 v°).
- 1676 : Jan Nicolaes Leemans, waarvan: Jenneken x Jan Lenaert Reynsen x Maeyken x Jan Claessen van Lier (242 r° - 244 v°).
- 1676 : † Adriaen Adriaen Scheirders (245 r° - 250 r°).
- 1676 : Peeter Peeter Anssems x Anna Pauwels Borsten (250 v° - 262 v°).
- 1676 : Peeter Cornelis Peeter Scheiltiens x Maeyken Gijsbrecht de Wilde (263 r° - 267 v°).
- 1677 : † Maeyken Nicolaes van Exsel x Jan Jan Smeeckens (268 r° - 280 r°).
- 1677 : † Goris Martens (280 v° - 284 v°).

REGISTER nr 71.

- 1677 : † St Peeter van Heijst x † Jouffé Anna van der Vloedt xx St Adriaen Verhaeren (1 r° - 16 r°).
- 1678 : † Herman Hendrick Havermans x † Adriaentien Jan Princen xx Jan Peeter Cleysen (17 r° - 30 v°).
- 1678 : † Andries Corstiaenssen x Anncken Peeters, waarvan: † Corstiaen x Maeyken Peeter Direk Buijex xx Willem Peeter Noijs (31 r° - 37 r°).
- 1678 : † Adriaen Adriaen Scheirders, waarvan: Jan, † Andries x Cathalijn Pauwelssen van der Schoot, Adriaentien x Cornelis Willem Amelis, en Thomas (38 r° - 47 v°).
- 1679 : † Peeter Peeter Anssems x Anna Adriaen Anssems (48 r° - 52 v°).
- 1679 : † Peeter Peeter Anssems x Anna Adriaen Borsten (53 r° - 61 v°).
- 1679 : † Maeyken Nicolaes van Exsel x Jan Jan Smeeckens (62 r° -

- 61 v°).
- 1679 : † Jan Gerit Jacob Laureijsen x Neeltien Huijbrecht Vermeire (70 r° - 74 v°).
- 1679 : † Jan Hillen x † Tanneken Matthijs Wouters xx Jan Andries Botermans, waarvan: Matthijs en Maria Jan Hillen x Adriaen Janssen Oomen; Adriaen, Andries, Jenneken en Anneken Jan Botermans (76 r° - 79 r°).
- 1680 : † Goris Martens, waarvan: Cornelis (79 r° - 83 r°).
- 1681 : Margriete Jan Jan Smeeckens, innocente (83 v° - 89 r°).
- 1680 : † Nicolaes Reijns x Jenneken Mutsaerts xx S^r Bertholomeus de Backer, notaris en procureur, waarvan: Elisabeth Reijns x Laureijns Kenens (89 v° - 113 r°).
- 1681 : † Elisabeth Adriaen Cornelis Swilden x Peeter Janssen van den Luijtgarden (113 v° - 115 v°).
- 1681 : † Jaspas Matthijs Verheijden x † Tanneken Jan Jacob Reijns, waarvan: Adriaen en Margriete (116 r° - 122 r°).
- 1681 : † Meester Nicolaes Reijns, procureur, x Johanna Mutsaerts (122 v° - 129 v°).
- 1681 : † Herman Hendrick Havermans x † Adriaentien Jan Princen xx Jan Peeter Cleijssen (130 r° - 137 r°).
- 1681 : † Jan Jan Michielssen Smolders x † Maeijken Adriaenssens van der Voort, waarvan: Abraham, Michiel, Willem, Adriaen, Yda, Margriet x † Aert Janssen van Rijsbergen, en Jan (137 v° - 143 v°)
- 1681 : † E. H. Arnoldus Jossaert, «Rector vande Latijnsche Scholen en Coster alhier», † 1-6-1680 (144 r° - 153 v°).
- 1682 : † Peeter Peeter Anssens x Anna Adriaen Borsten (154 r° - 164 v°).
- 1682 : † Nicolaes Reijns x Jenneke Mutsaerts (165 r° - 170 r°).
- 1682 : † Huijbrecht Hendrick Havermans xx Willemken Adriaen Keesen (170 v° - 179 v°).
- 1682 : Cornelis Goris Maertens (180 r° - 183 r°).
- 1682 : † Cornelis Joos Oorts x † Elisabeth Hendrick Swolfs, waarvan: Anneken x Nicolaes van Isschoth en Margriete x Hendrick Jan Gorissen (183 v° - 192 r°).
- 1682 : † Thomas Adriaensse van der Voort x Maeyken Jan Jacobs van Olmen, waarvan: Pieternelle x Jan Geertssen, ruiter onder de compagnie van Ritmeester Dorp (192 v° - 204 r°).
- 1682 : † M^r Daniel Aertssens, procureur en organist (205 r° - 210 v°).
- 1682 : † Jaspas Jacob Hultermans x † Jacobmijntien Adriaen Havermans, waarvan: Maria x Cornelis Willemsen van Miert en Anneken x Jacob Dingeman Backers (211 r° - 230 r°).
- 1682 : † Jan Adriaen Swaenen, waarvan: Peeter (230 v° - 231 v°).
- 1684 : † Herman Hendrick Havermans x Adriaentien Princen, waarvan: Jan en Herman (232 r° - 236 r°).
- 1684 : Willem Jacob Beecken xx † Heijltien Hendrickx Daniels van Gorp (236 v° - 246 v°).
- 1684 : † Adriaen Jan Dircken x † Maeijcken Lenaert Matthijssen (247 r° - 254 v°).

- 1690 : † Dirk Adriaen Vossen, waarvan: Adriaentien x Geetie Jan Schrieken, Elisabeth en Jenneken (157 v° - 160 v°).
- 1690 : † Peeter Peeter Ansems x † Anna Adriaen Borsten (161 r° - 165 v°).
- 1692 : † Adriaen Dilis Geertsen Bovemans. Erfgenamen, elk voor een zevende deel, zijn: 1° Thomas Dilis Geertsen Bovemans, 2° Cornelis Jan Dilis Bovemans, 3° Elisabeth Jan Dilis Bovemans x Adriaen Lenaerts te Achtel, 4° † Dilis Jan Bovemans, 5° Elisabeth Cornelis Hendriex van Dun alias Bonjour, 6° de dochter van Geerit Cornelis Hendriex van Dun en 7° Geertruijt Bertholomeus Dilis Bovemans x Adriaen Jaspars (166 r° - 174 v°).
- 1691 : † Christiaan Andries Corstiaens x Maeyken Peeter Buycx, waarvan: Peeter (174 v° - 182 v°).
- 1692 : † Pauwels Mathijssen, voerman (183 r° - 188 v°).
- 1692 : † Willem Schurmans x † Elisabeth Jan Oomen (190 r° - 212 v°).
- 1694 : † Anthonij Adriaen Anthonissen x † Anna Meelis, waarvan: Maria en Anna (213 r° - 220 v°).
- 1694 : † Jacob Geerts x † Cornelia Janssens van Reuth, waarvan: Anneken Jacob Geertsen (221 r° - 224 v°).
- 1694 : † Anthonij Adriaen Anthonissen (225 r° - 227 r°).
- 1695 : † Aert van Beirlecom x † Maria Jan Anthonij Wils (227 v° - 233 v°).
- 1695 : † Geertruijt Jan Comen x Dirk Molenmaeckers (234 v° - 243 v°).
- 1695 : † Geerit Jan Smeekens x † Maria Verheijden, waarvan: Jenne Marie x Peeter Jaspas Bruijninx; de rendante is Joffe Adriana Thooten, begijn te Hoogstraten, i.p.v. † E.H. Gerardus Smeekens, haar halfbroeder (244 r° - 246 r°).
- 1695 : † Jan Geerit Jacob Lauwereijssen x † Cornelia Michielssen Vermeeren, waarvan: Yda Jan Geertsen x Jan Joosten alias Bol, Pitronella Jan Geertsen, geestelijke dochter, Cornelis Jan Geertsen, † Cathalijn Jan Geerit Jacobs x Jan Dieltiens en Maria Jan Geerit Jacob Lauwereijssen x Jan Janssen (250 r° - 252 v°).
- 1695 : † Hendrick, zoon van † Willem Schurmans x † Elisabeth Jan Oomen, begraven in de kerk te Weelde. Erfgenamen: Joffe Maria Schurmans, begijn te Hoogstraten, Cornelis Schurmans, † Francis Schurmans x Anna de Bije, Adriaen van Dun x Agnes Schurmans, Jan Luys x † Allegonda Jan Schurmans (zoon Cornelis), Guiliam Rombout Schurmans, Peeter van Dijk x Agnes Schurmans, Adriaen Stalpaerts x Elisabeth Schurmans, Peeter Theuws x Heijndrina Schurmans, Peeter de Bont x Hellena Schurmans, Peeter Oomen, Hellena Oomen, begijn, zuster van voorgaande, † Geertruijt Jan Oomen x † Dirk Molenmaeckers (253 r° - 262 r°).
- 1695 : † Christiaan Verheyden, waarvan: Adriaen, Peeter, Martijntien x Peeter Clemert Jan Thomas en † Anna x † Peeter Floris Janssen (262 v° - 276 v°).
- 1695 : † Michiel Jacob Joachems x † Adriaentien Cornelis Willemsen

(269 v° - 276 v°).

1696 : † Cornelis Joos Jan Thijs x † Margarota Jaspas Verheijden
(277 r° - 282 v°).

REGISTER nr 73.

- 1696 : † Stadhouder Jaspas Berbiers x † Adriaentjen Jan Anssems xv
Jan Peeters van Ginhoven (Los bundeltje vooraan en 1 r° - 27 r°).
- 1697 : † Maria Cornelis Smeekens x Cornelis Willem Iluybrechts (27 v°
- 29 r°).
- 1297 : † Jan Corn. Gijs x † Pauwelijn Jan Oorts, waarvan: Cornelia x
Joos van Schram (30 v° - 32 v°).
- 1697 : † Geertruijt Jan Oomen x † Direk Stansse Molemaeckers xx
Adriaentien Aert Baeten (33 r° - 40 v°).
- 1697 : † Peeter Peeter Anssems ... † Maria van Reuth, waarvan: Clara
x Cornelis Adriaen Reijmijssen (42 r° - 57 r°).
- 1697 : † Cornelis Willem Cornelissen van Baarle x Heijltien Jacobs,
waarvan: Maria, Heijliger en Jacobmijntien Cornelis Willemsen
(58 r° - 66 v°).
- 1697 : † Geertruijt Jan Oomen x Direk Molenmaeckers, schepen (67 r° -
87 r°).
- 1680 : Jan Hendrick Oomen x Dimpna Ambrosius Hoeex, waarvan :
Elisabeth x Willem Schurmans, Peeter Heyltien, begijntje, en
Geertruijt x Direk Stansse Molemaeckers (Los bundeltje).
- 1698 : † Huijbrecht van Reuth, kerkmeester, x Maria Adriaen Mattheus-
sen, waarvan : Daniel, Willem en Maria x Cornelis Karstemans
(87 v° - 99 r°).
- 1698 : † Christiaan Andries Christiaens x † Maeyken Peeters Buijx,
waarvan : Peeter Christiaan Andriessen (99 v° - 106 r°).
- 1699 : † Maria Pauwels Janssen x Adriaen Hendrick Dilis (105 v° -
110 v°).
- 1699 : † Jan Geertsen x Peerijntien van der Voort (111 r° - 120 v°).
- 1699 : † Huijbrecht Hendrick Havermans x † Willeken Keesen (121 r°
- 130 r°).
- 1699 : † S^r Peeter van Heijst x † Jouff^e Anna van der Vloet (xx S^r Adriaen
Roelants Verhaeren), waarvan: † Lauwerijs, † Cornelis x
Cornelia de Roy, Antoni, Guilliam en † Thomas (130 v° - 133 v°).
- 1699 : † Peeter Peeter Anssems x † Maria van Reuth (135 r° - 142 v°).
- 1699 : † Cornelis Joos Jan Thijs x † Margareta Jaspas Verheijden, waar-
van: Anna Cornelis Joos Cornelissen (Haar momboor wordt ge-
noemd: Jan Joos Cornelis Jan Thijs) (143 r° - 153 r°).
- 1700 : † Schepen Direk Stansse Molemaeckers x Adriaentien Aert Baeten
(Woot te Zondereigen) (154 r° - 177 v°).
- 1701 : † Jan Geertsen x Pitronella van der Voort (178 r° - 184 r°).
- 1702 : † Aert Philipsen van Bedaff x Cornelia Anssems, waarvan: Jan,
Philips en Maria (185 r° - 204 v°).
- 1702 : † Adriaen Scheillekens x † Anthonette Andries Corstiaensen,
waarvan: Jan en Maria (205 r° - 215 r°).

- 1684 : Jan Jan Smeeckers x † Maeyken Nicoloes van Exsel, waarvan:
Jan (255 r^o - 262 r^o).
- 1685 : † Thomas Jacob Borsten, waarvan: Marie, Margriete en Cathalijn
x Mattheus de Hoon (262 v^o - 266 v^o).
- 1685 : † Wilheims Janssen Coenen x Margriet Huijbrecht Vermeeren, waar-
van: Jan en Michel (267 r^o - 270 v^o).
- 1685 : Willem Jacob Beecken xx † Heijltien Daniels van Gorp, waarvan
— niet inbegrip der voorkinderen — : Jan, Willem, Cornelis,
Hendrick (voorzoon) Cathalijn x Adriaen Huijbrechts, Hendrick
(nazoon), Geertruijt, Marie, Daniel en Jacob (279 v^o - 281 v^o).

REGISTER nr 72.

- 1685 : † Adriaen Jan Direken x † Maeijken Lenaert Matthijs Rombouts
(1 r^o - 4 v^o)
- 1685 : † Peeter Peeter Anssems x † Anna Adriaen Borsten, waarvan :
Peeter, Jan en Clara x Cornelis Adriaen Reijmeijssen (5 r^o -
24 v^o).
- 1685 : † Huijbrecht Adriaen Jorissen x † Cathalijn Jan Halderborchs
(25 r^o - 35 v^o).
- 1685 : † Jan Nicolaessen van Lier x † Maeijken Janssen van Beek,
waarvan: Adriaen, Jan en Elisabeth (36 r^o - 43 r^o).
- 1686 : † Adriaen Pauwels Reijmeijssen x Jenneken Jan Princen, waar-
van: Cornelis, Hendrick, Marie, Anneken x Cornelis Adriaen Ho-
mans, Clara x Jacob Peeter Minnen, en † Peeter x Maeyken Adria-
en Hermans (44 r^o - 52 r^o).
- 1686 : † Dirk Adriaen Vossen x † Marie van der Veecken waarvan :
Adriaentien x Gerit Jan Schriecken (52 v^o - 58 v^o).
- 1686 : † Rombout Dilis Anssems xxx Margriet Dielis Adriaenssen alias
Moerman, hertrouwd met Adriaen Meijvis;
† Rombout Dilis Anssems x Anneken Stoffel Anssems, waarvan:
Dilis;
† Rombout Dilis Anssems xx Cathalijn Michiel Kerstens, waarvan:
Jenneken (59 r^o - 71 v^o).
- 1686 : † Willem Schurmans x † Elisabeth Jan Oomen (72 r^o - 103 v^o).
- 1687 : † Adriaen Dilis Anssems x Cathalijn Peeter Reijntiens (xx Cor-
nelis Cornelis Cleiren), waarvan: Marie x Lenaert Antoni Le-
naerts, Anneken en Gabrieltien (104 r^o - 113 v^o).
- 1688 : † Jan van Lier (144 r^o - 117 v^o).
- 1688 : † Peeter Peeter Anssems x † Anna Adriaen Borsten (118 r^o -
128 r^o).
- 1688 : † Adriaentien Peeter Martens, «gewesene keustersse deser hooft-
kercke». Erfgenamen: Adriaen Nobels x Jenneken Adriaen Ver-
meulen, Peeter Adriaen Vermeulen en † Hendrick Heijligers
Vermeulen x Neeltien Antoni de Wilde (128 v^o - 138 v^o).
- 1688 : † Jan Adriaen Scheiders x Jacobmijntien Janssen van de Loeck
Jan Gerit Volders (139 r^o - 153 v^o).
- 1688 : † Nicolaes Reijns, procureur (154 r^o - 157 r^o).

- 1702 : † Cornelis Jan Scheillekens x Margriet Roels (216 r° - 222 v°).
1704 : † Cornelis Joos Jan Thijs x Margareta Jaspas Verheijden (223 r° - 230 v°).
1704 : † Dirck Molemaeckers xx Adriaentien Aert Baeten (Constantinus M., grootvader der wezen, woont te Wortel en hun oom Constantinus M. is molenaar te Gierle) (231 r° - 148 r°).
1706 : † Jaspas Berbiers x † Adriana Jan Anssems (148bis - 109 v°).
1706 : † Adriaen Geerit Volders x Elisabeth Jan Norbertus. Erfgenamen: de weduwe, Jan Geerit Anthonissen x Cathalijn Geerit Volders en Jan Stoffel Anthonissen x Jenneken Geerit Volders (200 r° - 209 v°).
1706 : † Jan Geertssen x Petronella van der voort (210 r° - einde).
N.B. - Na fol. 234 herbegint de nummering vanaf 135.

REGISTER nr 74.

- 1708 : † Onvolledig stuk (1 r° - 18 v°).
1709 : † Pauwels Cable x Adriaentien Anthoni Adriaenssen, ook genoemd Adriaentien Anthoni Adriaen Anthonissen (19 r° - 29 r°).
1710 : † Jan Geertssen x Petronella van der Voort, waarvan: Maria en Elisabeth (30 r° - 39 v°).
1710 : † Jan Adriaen Scheiders x Jacobmijntien Janssen van der Looek, waarvan: Jan x Catharina Luyten (40 r° - 55 v°).
1710 : † Cornelis Matthijs Hillen x Adriaentien Henderick Beckers, waarvan: Mathijs (56 r° - 80 v°).
1710 : † Henderick Janssen van Reuth x † Margriete Cornelis Oorts (81 r° - 88 v°).
1710 : † Cornelis Joos Jan Thijs x † Margreta Jaspas Verheijden, waarvan: Anna x Mattheus Matthee (89 r° - 103 v°).
1711 : † Jan van Bedaff x Margo van Ballardt (104 r° - 124 r°).
1711 : † Peeter Peeter Anssems x † Maria van Reuth.

REGISTER nr 75.

- 1711 : † Willem Zecuws (5 r° - 25 v°).
1712 : † Cornelia van Pelt (E.H. Cornelius Hugo Nelst. pastoor te S.H. is de executeur van haar testament) (26 r° - 33 v°).
1712 : † Huijbrecht Borsten x † Cathalijn van Ballaert, waarvan: Margo, Jacobus en † Adriaen x Maria Dens (35 r° - 64 r°).
1712 : † Michiel Jacob Joachims x Adriaentjen Corn. Willemsen, waarvan: Adriaentjen x Laurentius Thomas Peerden (65 r° - 85 v°).
1713 : † Jan Adriaen Hermans x Cathalijn Peeter Claessen, waarvan: Nicolaes en Peeter (86 r° - 91 r°).
1713 : † Eijcken van den Luijtgarden (92 r° - 103 v°).
1713 : † Stadhouder Jasper Berbiers x † Adriana Jan Anssems, waarvan: Jan, Jesperina en Jesper (105 r° - 131 r°).
z.d. : † Dilis Anssems (onvolledig) (131 v° - 134 v°).
1714 : Adriaen Schellekens xx † Catharina Schoenmaeckers, weduwe van Herman Wouters (141 r° - 157 r°).

- 1714 : † Schepen Dirick Molemaeckers x Adriaentjen Aert Baeten (58 v° - 181 v°).
1714 : † Jan Geertsen x Petronella van der Voort (183 v° - 192 r°).
1714 : † Maximilianus van Eeten x Catharina Willem Havermans (193 v° - 201 r°).
1714 : † Bartholomeus Geert Smezens (202 v° - 208 r°).
1716 : † Cornelis Matthijs Hillen x Adriaentjen Hendrick Beckers (210 v° - 219 r°).
1716 : † Juffr^e Ida Borsten, geestelijke dochter (220 v° - 232 r°).
1717 : † Jan Peeter Claessen (233 v° - 242 r°).
1718 : † Meester Cornelis Verstrijden x Gertruda Schillemans (242 v° - 254 r°).
1719 : † Jaspas Adriaen Corstiaenssen x † Adriaentje Peeter van der Schooth, waarvan: Peeter (255 v° - 271 r°).
1720 : † Anna Francken (272 v° - 286 v°).
1721 : Jan Vermeeren x † Willemina Thomas Peerden (288 r° - 299 r°).
-

Uit het archief van Beerse

door K. VAN NYEN.

De «Informatien» of getuigenissen die wij hierover mededelen zijn getrokken uit een «thoonboek» van de «Dingbanck» van Beerse. Het is een register van klein formaat, zonder band, op het Rijksarchief te Antwerpen bewaard. Het telt 181 niet gefoliceerde bladzijden en loopt over een dubbele periode gaande, de eerste vanaf 1567 (stijl Brabants) tot 1574, en na een onderbreking van 46 jaar veroorzaakt door de rampspoedige tijdsomstandigheden, van 1620 tot 1646. Het bevat de getuigenissen over verschillende misdrijven binnen deze tijdsruimten in Beerse en Vosselaar bedreven.

De bieënteelt was te dien tijde een algemeen verspreid gebruik in onze streek. De dorpen waren omzoomd door broede heidevlakten waar de bietjes des Zomers, tussen de twee Lievevrouwendagen in, naar hartelust hun gading konden vinden.

Honing en was waren een niet te versmaden bijverdienste in die benarde tijden waar onze buitenlieden zo hard te werken hadden om hun karig brood te verdienen en de biekorven die in het vrije stonden, in den tuin of in de heide waren een bestendig lokaas voor rovers en nietdeugen.

Ook waren het de onschuldige bieën die meer dan eens aanleiding gaven tot roof, ja zelfs tot gewelddaden, zoals uit de hieronderstaande getuigenissen blijkt.

Deze getuigenissen zijn belangwekkend omdat ze ons toelaten een kijk te nemen op het volksleven in die verwijderde tijden, vooral omdat ze laten uitschijnen hoezeer onze Kempiësche hoerkens de eer der familie op prijs stelden en hoe ze bekommerd waren om den naam en de faam ervan ongeschonden te bewaren, zodanig dat een der slachtoffers, zelfs wanneer men hem de H. Sacramenten toediende, weigerde den schuldige bekend te maken «om de eere ende naemaegschapswille».

Informatie presedent genomen by Lanceloot van Wyfflier, schoutet der heerlijkheijt van Mal, Beerse ende Vosselaer over den missuse ende quetsinghe die geschiet is opten XIIIJ den Octobris XV honderd jaer LXXII (1) aenden persoon van Michiel van Hove Janssone, wacrop die deponenten, by gestaeffden eeden lijjelijck aen Godt ende sijne heijlighen ge-

(1) Zulks is ongetwijfeld een «lapsus calamitatis». Het misdrijf moet gebeurd zijn in LXXI, vermits het onderzoek in Januari van het volgende jaar gebeurt.

swoeren, van huerder kennelijckheyt dijen aengaende hebben geluyghl, vercleert ende geaffirmeert als hier nae volghl, ge-deponeert in praesentie van den voors. schouteth ende Merck Borchmans ende Merten Wijns, schepenen tot Beerse, opten **XXIIen** Januarij **XV** honderd jaer **LXXII** stijl Brabants.

Michiel van Hove Jansz. oudt inde twintich jaeren, luygt ende vercleert opt voors. missuse, bij sijnen behoorlijcken eedt lijsfelijk aen Godt ende syne heijlighen gedaen, waer-achtlich te syn dat den selven steech oft woende die hij de-ponent in den selven avantstonde oft nachte, tusschen **X** ende **XI** uren, als men Pauwels Wils kynt hadde kersten gedaen, opten **XIIIen** Octobris lestleden, heeft gecreghen ende ont-fanghen van Jan van Loon djonghe synen oom ende van nijemanden anders, seggende daer op te willen leven ende sterven, want de reden van desen synder wel wetentheyt is dese dat inden selven nacht ende kijnderfeest van Pauwels Wils, aldaer die voors. Jan van Loon oock geweest hadde, soe hij verstonde, is hij deponent vuter huijse gegaen sijns vaders peerden ontuijeren, die aldaer in sijns vaders hoff oft boomgaert getuijert slonden, om te drijven in eenen driesch daer teynen den boomgaert gelegen, doen heeft hij deponent daer sien comen een manspersoons dwelck was desen Jan van Loon, vander straeten aff over de messie tusschen thuyse ende de schuerendoere, stracx goende ende comende naden hoff voerde biehalle van syns vaders bieën, die daer in den hoff stonden, ende, alsoe hij deponent sijns vaders peerden in den driesch gedreven hadde ende in den hoff noch was blijven gaen weijen het vuelen vande peerden, recht voer die bieën in den voors. hoff, dwelck hij deponent ginck halen, heeft desen aldaer onder oft voer de biehalle, voer de biestocken sien sitten desen voers. Jan van Loon de bieën beroovende soe hy het honingop deerde in de groesse neffens den selven sach liggen, Hem aanveerdende heeft hem synen hoel (nae syn beste meyning eenen swerten rouwen vilthoel) van sijn hoofd genomen ende hem wel aengesien ende toegesproken seggende: «Jan oom waerom doedij dit, ende meynde ghij dat mijn vader gheerne hebben sal dat ghij dit honing vut den biekorffen neemt, ende dijer gelijcke woerden; maer de selve en gaff hem gheen spracke oft antwoerde. Doen sette hij deponent den selven synen hoel wederom op sijn hoofd ende weecke ter sijdenwaert ewech denkende hij schacmt hem. Ende dit alsoe gedaen sijnde, stont metdijen die voors. Jan van Loon op ende quam hem deponent rassz toe gegaen (peijsende, hij deponent, hij sall mij seggen dat ick swijgen wille) ende gaff hem deponent daer over den steecken daer achter over sijn schouderen in sijnen rugge dat het craccte, soe hij deponent ten ierste hadde gemijnt oft hij hem met eenen stecke metter vuyste geslagen hadde van den bie-

stocken; voer dat hij deponent het bloet gewaer werdt lopende achter over synen rugge nederwaerts ten lyve aff, in der vreeghe dat hy deponent daer mede ontginck ende ontliepe om eenen boomen keerende, nae syns vaders huys, ende die voors. Jan van Loon liepe hem noch alnae tot gecomen sijnde in huys, ende riepe over syn moedere haer seggende dat Jan van Loon sijnen oom hem aldaer in den hof van syns vaders bieën gesteken hadde, maer syn moedere badt hem deponent dat hijt dijen aent voer sijn vadere nijet seggen en soude mits dat sijn vader in de kynderfeest was ende gedroncken soude sijn, om minder peryckel doer den dranck ende anderszins te schouwene, ende de naemaeschaps wille.

Verclaert noch meer dat al eest alsoe dat hy deponent, ten tyde als hij het heylich Sacrament namp, doen nyet heeft verclaert oft geseeght te hebben dat hij nijet wel en wist wiet hem gedaen hadde, dat allet tselve anders nijet en is gebuerd dan ter goeder trouwe ende doer vreesse ende verbieden van sijnen vadere die hem deponent gebeden ende bevolen hadde tselve nijet te willen seggen om der eere ende naemaeschaps wille. Vercleert noch hy deponent dat desen Jan van Loon opten Drie Kooninghen dach tsavens daer nae, sijnde droncken, soe tscheen, is gecomen geweest in sijns vaders huys, seer evlende, vloeckende ende bannende ierst tot sijnder moederwaerts met seer verachtende woerden, seggende dat sy een clappeye was en dijer meer gelijcke woerden ende daer nae begonste tot hem deponent te murmureeren ende te dreijgene, seggende onder andere: ghy Wittinck dit hebde ghij geseeght (meijnende van den steecken ende beroiven der bieën) ende comt eens daer buyten aen mijn hant (daer ghij noch in een jaer aencomen sull) met meer andere gelijcke woerden, daerop hij deponcant hem ter antwoerde gaff seggende: Jan oom, en waerdij daer nyet doen ick uwen hoet voerde bieën van u hoeft namp ende seijde wat doedij dit, ende gaest mij daer nae den steeck ende ick riep: Hueveneer, Hueveneer, waerom steecky mij, ende ghij weet wel wat ghij gedaen hebt ende ick en begeere aen u hant nijet meer te sijn, sonder dat hij Jan Van Loon iet daertegen seijde, anders dan met een slechte woerde: daer lieghdij aen, sonder meer wech gaende vul den huysse ende wederom verhalende seggende ghij sullet soe lange brocken dat er corts een metten torsse om hoogh liggen sal ende dan suldij wel gemaect hebben.

• • •

Cornelia Van Ammele huysvrouwe Jans Van Hove ende stieffmoedere vanden voors. Michiel Van Hove, oudt omtrent XL jaeren, tuyght ende vercleert by haere gestaeffden eede hier omme gedaen, waerachtich te syne dat opten selven

aveentstont oft nacht vander kynderfeest van Pauwels Wils (daer inne sy deposante oock met huer gebuervrouwkens geweest hadde ende met huere man die sy daer noch gelaten hadde) ende thys gecomen synde ende recht voer te bedde gegaen was. Ende soe Michiel huer behoudt soon vuyten huysen naden hoff gegaen was om de peerden vut den hoff in den driesch te stouwenen, heeft cortls daer nae huere voors. sone hooren comen geloopen vanden hoff in huys ende roepende twee reysen: Moedere, moedere, staet op ende ontsteect een keerse; ick wordt doer soe deerlyck in den hoff voer mijns vaders bieën, gesteeken, waer op sy deposante antwoordende hem ondervraeghde, wie steect u toch daer alsoe, Seyde alsdoen die voors. Michiel expressclyck sonder merren: Jae, Jan Hueveneers oft Jan oom heeft my daer soe gesteeken voerde bieën, die hevet my gedaen, gelyck sy deposante voerden tselve huere sone noch dickmaels reitereerende hoorde seggen ende claghen dat Jan Van Loon dwelck is Jan Hueveneers synen oom hem dat gedaen hadde ende altyd daer op gehouden heeft ende noch hout, maer sy deposante huere sone versprekende dat hyl soe geringe syn vaedere nyet seggen ende soude om peryckel te schouwene, heeft nyet te min daer by geperisteert ter tyt syn vaedere hem dat verboden hadde, sulx dat oock warachtich is ende de redenen syn dat alcest alsoe dat Michiel huer sone als hy syn sacrament namp voerden pastoir ende officier mach hebben vercleert dat hy nyet en wist wiet hem hadde gedaen ende is tselve anders nyet gebuert dan duer syn vader ende haer om der eeren wille ende der naemaeghschap om elck te blyven in syn eere ende dat syn vaedere hem tselve alsoe bevolen ende verboden hadde nyet te willen seggen oft lydenen.

Vercleert noch die voors. deposante dat deze voors. Jan Van Loon al droncken oplen drie cooninghen dach, savens is gecomen tot huere huysen, huer deposante ten iersten grouwe-lyck ende evelyck aensprekende met leelycke verachtelde woerden «ghy clappeye» ende meer dyer gelycke. Ende daer nae begonste den voors. Michielen toe te spreken daer op marmureerende ende seggende met dreygelycke woerden «gy Willinck (meynende Michielen) dat hebde ghy geseeght dat ick u gesteken hebbe ende u vaders bieën berooft hebbe. Heeft alsdoen haer sone daer op hooren antwoorden in substancie: «Jae, Jae oom, en waerdy daer nyet doen ik u den hoel van u hoest namp ende seyde wal doedy dit ende doen gaessdy mij den steeck ende ick riepe: Hueveneer, Hueveneer, waarom steecty mij; ende waerdij dat nijet? Jae ghij hebbet gedaen ende anders gheen man. Daer op de selve nijet en antwoerde. Dan heyschte daer nae huer sone vut den huysen, seggende onder andere dreygelycke woerden, ghy sult soe lange brocken datther een melten torsse om hoogh liggen sal, ende

dan suldyt wel gemaect hebben, seggende, maer compt eens daer buyten (meynend haer sone) aen myn hant, want eer een jaer syldy noch aen myn handeken comen ende cussen, waerop Michiel antwoerdende seyde: ick hebbe genoegh aen u hant geweest, ick en begeere ter buyten nyet te comen. Ende is die Jan Van Loon daer mede buyten huysse ewech gegaen.

Jan Van Hove, Michiels vadere, tuycht ende vercleert by gestaeffden eede hier om gedaen warachtich te syn dat hy opten XIII^{en} Octobris lestleden is geweest ten huysse van Pauwels Wils syn gebuer man, in syn kijnderfeeste soe het kynt ter kerstenheijl geweest hadde, met syn huysvrouwe ende andere gebuervrouwkens ende mans ende oock desen Jan Van Loon djonge die men int gemeyn heet Hueveneer, tot een lange wijle in den nacht ende welcke Hueveneer een lange wijle te voere aldaer vutden huysse gegaen was ende alsoe oock syn huysvrouwe een wylken voer hem deponent thuyswaerts gegaen was ende woude voer gaen slaepen, soet spade in den nacht gewordden was, is syn huysvrouwe hem deponent rasselyck thuyswaerds comen halen, hem seggende dat Michiel syn sone gequetst was, daerom hij deponent rasselyck opstaende van der plaetse daer hy sadt van Pauwels Wils ende is met sijn huysvrouwe thuyswaerts gegaen, tot onder wegen comende nijel wel te vreden synde seggende ende vermacnende tot syn huysvrouwe dese woerden: «dan seggen die jongens (meynende syn sone) datse wel met de jonge gesellen staen ende sy by nachten oft ontlyden nergens en gaen, ende nu heeft hy dit gecregen.» Soe seyde sijn huysvrouwe hem versprekende: «neen, Jan, hij en hevet soe nijel gecregen als ghij meijnt, hij seeght dat Jan Hueveneers oft Jan Van Loon sijn oom hem dat gedaen heeft.» Dies hij hem deponent grootelijcke verwonderd sijnde ende thuys gecomen was, ginck strax sonder merren bij sijnen sone daer hy hem in eenen stoel vondt sillende hem vragende wie hem gequetst oft gesteken hadde. Doen antwoerde ende verclaerde terstont sijn sone sonder eenich toevenen oft merren «siet vader Jan Hueveneers hevet my gedaen, daer hy sadt voer u bieën om die te beroovenen ende hadde daer honinck vul genomen dat ick daer vont liggen voer die biekorsffen in de groesse ende vont hem daer by sitten ende namp hem synen hoel van sijnen hoofd ende doen besach hij mij van onder ende setten hem sijnen hoel wederom op syn hoest ende daer nae stont hij opt ende quam my rasse in (denkende hij sal mij comen bidden dat ick swijge wilde) ende met dijen stack hij mij van achter over mijn schouweren in mijnen rugge daer ick den steeck hebbe ende moeste hem noch ontloopen oft hij hadde mij doot

gestoken, welcke woerden in substantie sijn sone hem deponent vercleerende, seyde hij deponent tot sijnen sone oft hij wel gesien hadde dat Jan Van Loon waer geweest oft iemand, anders seyde wederom terstont sijn sone expresselijck: neen, vader, ick hebbe hem alsoe wel gekent als ick u doen ende hij hevet mij gedaen ende nyemant anders, daer wil ick op leven ende steroven, ende vader quaemdt alsoe dat ick storve van de voers. quetsuere (daer ick voer dochte) en hebben op nijemanden anders oft vrecmpders dan op Jan oom want hy hevet mij eijtelijck gedaen. Sulcx dat hij deponent dit hoorrende ende de saken overleggende, sijnen sone seer vrinde-lijck badt ende oock beval dat hijs nijemant seggen en wilde, seggende: sone, wij moechten den schelm (denoteerendg Jan-nen Van Loon voers.) aen een galge helpen, ende wy soudē al tsamen daer aff groote schande hebben overmits die nae maeghschap, ende meer dijer gelijcke troostelijcke woerden, naden welcken hij deponent sijnen sone cleedoren vut hielpe soe hy daer seer nadt van bloede sat ende dede hem ander cleeren aen, sach doen dat sijn sone dijen leelijcken grooten steecke hadde achter in synen rugge die Jan sijn oom hem gegeven hadde soe hij expresselijck vercleerde. Ende nae dit gedaen sijnde, heeft hij deponent een lanteerne ontstocken ende is gegaen naden hof van sijn bien, alwaer hij deponent noch vant liggen voerdie biekorffvens sekere cluijten honings ontrent van II oft 1½ pont ende dat opgeraep̄t ende thuyswaerts gedraghen ende besach voorts sijn biekorffven tot twee corven soe die hij aldaer onder sijn biehalle hadde staende; vut elcken stock nae sijn duncken, wel genomen was eenen steen swaerte van acht ponden elcken steen. Vercleert noch hij deponent voer warachtich dat hy doorsaken ende reden is geweest doer bidden ende bevelen dat syne sone als hij syn Sacramenten namp, voerde pastoir ende officier nijel en soude seggen oft willen bekennen wiet hem gedaen hadde dan te seggenen dat hy tselve (overmits den nachte) nijel wel en wist of dijer gelijcken ende dat om vreedts wille, der zere wille ende om de nae maeghschap, maer sijn sone ende hevet noch nijel te min opten selven gehouden ende noch doet ende alle de weerelt daer aff ontschuldicht, behalven desen Jan van Loon sijnen oom.

Die voers. deponent vercleert noch warachtich te sijne dat opten derthien dach savens tusschen seven ende acht uren tsijnen huysē is ingecomen dese voers. Jan van Loon wel gedroncken, ende heeft aldaer tenersten sijn huysvrouwe veel leelycke woerden, evele vloekende ende bannende toe gesproken seggende: ghij clappreije, ghij hebt mijn kijnder te nae gesproken ende meer verwijtelijcke woerden ende alsoe sijn huysvrouwe hem ter antwoerden gaff dat se sijn kijnderen nijel te nae gesproken hadde ende tgene sy geseegt moecht hebben,

dat se wel verantwoerden soude, maer hij moechte sijn kinderen indijen hebben dat se haer (meynende sijn huysvrouwe) in vrede laten soude. Sij soude sijn kinderen met vrede laten. Doen seijde hy Jan Van Loon wederom: ghij sullet soe lange maken clappen oft brocken dather een metter torsse om hoogh liggen sal, ende dan suldijt wel gemaect hebben. Ende met dese woerden verlatende sijn huysvrouwe begonste al vloekende ende murmurerende synen sone toe te sprekenen, seggende ghij, clapper oft Wiltinck, wat hebdi van mij geseeght dat ick u dit seyt gedaen hebbe. Daer op sijn deponents sone hem onder meer andere woerden die hij deponent soe nauwe nijet onthouden en heest voer antwoerde seyde: Jae, Jan oom, dat weet ghij wel, ende ghij hebbet gedaen ende nijemant anders. Ende met dijen heyschte die voors. Jan Van Loon sijnen sone vul den huijse ende seyde: compt eens daer buijten om mijn handeken (syn hant opgeheven hebbende) ende segget mij daer, waer op sijn sone wederom seijde: ick hebbe genoech aen u handt geweest. Ick en begeere nijet meer daer aen te comenen. Daerop die voors. Jan Van Loon nijet en anders, maer seijde ten lesten al dreijgende: Jae eer een jaere van desen daghe (meynende sijn deponents sone) suldij noch aen mijn hant comen, dat segge ick er toe ende met dijen wordden hij hem quijt.

Oude huizen te Geel

door E. SLEDESENS, pr.

I. HET MOLEMAKERSHOF.

In het begin der 15e eeuw stond er, voorbij het Ste Dimphnaakoor te Geel, een herenwoning waarin de hooggeboren jonkvrouw van Leemersveld verbleef.

De uitgestrekte eigendom omvatte heel de lengte van de huidige Rijnstraat tot aan de Rijnloop, een riviertje dat zijn oorsprong neemt in de Rijnvennen en uitmondt in de Nethe.

Op het einde van de 16de eeuw, was het kasteeltje erg bouwvallig geworden en kwam het in het bezit van twee halve broeders van drossaard Jan van Cauwegom. Het gebouw zou afgebroken, doch de twee nieuwe eigenaars verschilden van zienswijze, wat plan en vorm van het nieuw gebouw aangingen. Na verscheidene weken twisten, kwamen ze overeen door het lot te laten beslechten, wiens plan zou uitgevoerd. De kans en 't geluk vielen in 't voordeel van de jongste uit, en zo rees in 1560, het eigenaardig gebouw omhoog, waarvan nog een gedeelte met de geheimzinnige toren was te zien in 1895.

Het kasteeltje bestond eertijds uit een middengedeelte met open zuilengang waarboven sierlijke gewelven gespannen waren; van de twee zijgevels met trapjes, bleef er toen nog slechts de rechtervleugel over en ook was er de afsluitingsmuur met brede inrijpoort verdwenen.

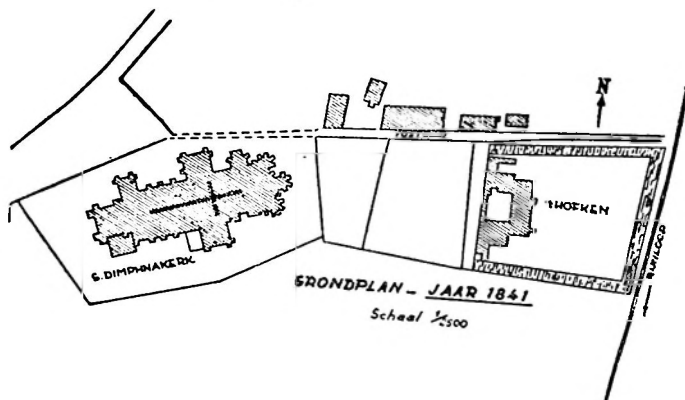
Midden in de bouw stak een achtkantige toren de lucht in, en op een peervormig spitsje, draaide een fraai gesmede windwijzer: een vergulde staartster gaf er, op het toppunt, de windrichting aan, gelijk ze voortgaat het te doen, want dit schoon ijzerwerk bleef trouwens bewaard en bekroont, nog wel op omtrent zijn vroegere plaats, de gevel van een der nieuwe huizen in de Rijnstraat. Zo bestaat er ook, aan de overkant, nog een herberg die aan 't Hofken herinnert en als uithangbord draagt: «In het Kasteeltje.»

Een vest omringde het Molemakershof, die in 1846 gedempt werd, bij het leggen van de Steenweg op Mol. Toen trachtte de lakenmaker Petrus-Joannes Biddeloo er een lakenweverij in werking te krijgen. Hij gelukte er zelfs in, een tijd aan bijna honderd man werk te verschaffen, doch het moest slechts een laatste opflakking worden van korte duur, van de voorheen zo bloeiende nijverheid, die bij de industriële omwenteling totaal ten onder ging.

Midderwijl verbrokkelde de eigendom en een herberg «Sint Maarten» kwam in de nabijheid van het Molemakershof te staan. Zo stond dan het aloude gebouw enigzins verdrukt,

wanneer het de eigendom werd van dokter Emmanuel Schepens.

In Maart 1854 nam de pastoor van Ste Dymphna, de Eerw. Heer Marynissen, die toen op de Pas woonde, er zijn intrek: Hij was enkele jaren professor aan 't College en had, na drie jaar pastoraat, in de orde van de Redemptoristen.



Grondplan van Molemakershof volgens het kadaster.

In Augustus 1861 hoorde het Hofken toe aan Jacobus Lebon, die er bij herstellingswerken een steen aantrof met het jaartal 1668, dat moet wijzen op een vroeger uitgevoerde herstelling. De nieuwe eigenaar brak de rechter zijvleugel af, alsmede de muur met inrijpoort.

Niet lang zou het duren of het merkwaardig gebouw kwam tot diep verval. Intussen was de eigendom ervan overgegaan op Mevrouw Pelgrims uit Lier en verhuurd aan verschillende huisgezinnen, tot zij er toe besloot, het vervallen gebouw in eigendom te geven aan pastoor Devel. Pas was hij tot pastoor benoemd of hij wilde er een melkerij in oprichten, maar de poging mislukte.

Rond 1890 zou Hij er het patronaat in beginnen, doch zo-
zeer was het fofken bouwvallig geraakt, dat tot de verkoop be-
sloten werd en het Molemakershof verdween voor goed uit
het landschap.

Nog bestaat naast de onderpastorij een voetpad dat vroeger
toegang verleende tot het oud kasteeltje en toen ook te berei-
ken was, langs een wegeltje 't welk van uit de Laarstraat,
legenover de pastorij, achter het oud kerkhof om, er naartoe
leidde.

De Oosterkant van de eigendom, nabij de Rijnloop, ging nu
van pas komen voor een schoolhuis en de nieuwe jongens-
school, waarvan een gedeelte op een stuk van 't oud gebouw
staat. Het Westelijk gedeelte zag weldra verschillende nieu-
we huizen op die plaats uit de grond oprijzen, terwijl op het
terrein, nabij het kerkhof gelegen, het nieuw patronaat kwam
te staan.

Zo verdween dan het laatste spoor van de voormalige ver-
blijfplaats der van Cauwegom's.

2. DE BURCHTGRACHT.

In de nabije omgeving van het vroeger Molenaarshof, kron-
kelt thans de Burchtstraat. Daar bestond in de 13e eeuw een
herenhuis, dat toebehoorde aan Hendrik II van Berthout,
gewoonlijk geheten Hendrik van Oosterloo, waar hij het voor-
malig kasteel nabij de Nethe bewoonde.

In 1270 schonk hij de eigendom aan Ste Dimphnakerk en
in 1517 kocht Kanunnik Jan Posson de woning, waar voort-
aan de deken van 't Kapittel, zijn intrek zou nemen tot aan
de Franse Omwenteling.

Aangeslagen en erg vervallen werd in 't begin dezer eeuw,
de eigendom verkocht, toen nog door een brede vest omringd,
die door de huidige eigenaar J. Goris gedempt werd. De be-
zetting met cement nam het laatste kenmerk van die eeuwen-
oude herenwoning voor goed weg.

3. DE WAAIBURCHT.

Vooraleer het Weeshuis, dat op de Peperstraat uitgeeft, in
1883 werd opgericht, stond hier een brouwerij met heren-
woning, die met een vest omgeven was. In vroeger tijden
verbleven op het Waaiburg afstammelingen der Van Swert-
goor's. In later jaren woonde er brouwer Fr. Verbruggen:
Een zijner broeders, Amandus Benedictus Verbruggen, streed
manhaftig en viel eervol in de Boerenkrijg; hij was de oom
van Egidius Verbruggen in leven notaris en burgemeester
van Geel.

De nieuwe bestemming bracht heel wat verandering aan
het oud gebouw. Gelukkig bleef het middendeel in zijn oor-
spronkelijke staat bewaard en mag steeds, als een merkwaar-

dig model van Vlaamse Renaissance kunst blijven aanzien: De sierlijke ankers herinneren nog immer aan het jaar 1633, waarin het fraaie gebouw in witte zandsteen en kareelsteen werd opgetrokken.

4. HET ROSENDAALHOF.

Een ander herenwoning, nog met vest omgeven, bleef in heel haar gaafheid bewaard, in de Statiestraat, en is thans bewoond door Juffrouw S. Verbruggen. Zij werd rond 1660 gebouwd door Servatius Van Santvliet, pastoor van St. Amands en protonotarius apostolicus: Met die waardigheid bekleed kreeg hij het recht een wapenschild te dragen dat nog afgebeeld staat op zijn geschonden grafzerk in het klokkenhuis en in een der vensters van de grote pand in het gasthuis.

5. HET GASTHUIS.

Een belangrijk gebouw-complex van dezelfde tijd, is het Sint Elisabethgasthuis, in 1286 door Hendrik II van Berthout gesticht: het oudste overgebleven gebouw is de kapel en dategt van 1476. Achtereenvolgens kwamen er meer gebouwen bij in de jaren 1558, 1663, 1678 en 1718 — die een interessant geheel vormen, zoals er weinigen in de Kempen voorhanden zijn.

6. DE DEKENIJ.

In de 15e eeuw, verbleef aldaar de zeer voorname Geelse familie Van Swertgoor. Herstellingswerken, die achtereenvolgens aan de voorgevel werden angebracht, namen er het eeuwenoud karakter van weg. Enkel bleven aan de zijkanten de sierlijke trapgevels en daarbij de prachtige inrijpoort in barokarchitectuur bewaard: Voor enige jaren zag men op het bovenste gedeelte der kunstrijke poort, stukken van blazoenen, wapenen en zinnebeelden van de edele stam der Numans, die met de Van Swertgoor's verwant was.

Bij het afsterven der laatste afstammeling der Van Swertgoor's werd het herenhuis aangekocht door drossaard Cornelis Van Cauwegom en na het drossaardschap van zijn kleinzoon Adriaan-Huibrecht Van Cauwegom, zou de woning voortaan dienen tot verblijfplaats der Dekens van Geel.

7. HET ANNUNTIATEN-KLOOSTER.

Rond het midden der 18e eeuw — in 1759 — bouwde Eerw. Heer Joan. Alb. Corens, die bijna gedurende 50 jaar rector was van de vermaarde Latijnse Scholen van Geel, een ruime woning op de Pas om er de leerlingen van de Dialectica onder te brengen. In 't begin der 19e eeuw werd de woning eigendom van de heer Janssens-de la Hault apotheker en kanthand-

delaar. In Februari 1853 verkocht hij het huis aan de Zusters Annuntiaten die hier uit Tienen toekwamen, tot bevordering van het katholiek onderwijs aan de meisjes van Geel.

Nu nog getuigen de schoon gebeeldhouwde deuren en het fraaie stukadoorwerk der zalen van het klooster, dat rector Corens een man met kunstsmaak was.

Het vroeger gebouw onderging weldra merkelijke vergroting: Rechts kwam een sierlijke half-publieke kapel terwijl de linkervleugel zou ingenomen door gebouwen, deels ten dienste van de slotzusters, deels van de schoolkinderen.

Bij de beschieting van Geel in September 1944 hadden de kloostergebouwen het erg te verduren en na vele maanden herstellingswerken kreeg het klooster van de Pas opnieuw een fris voorkomen.

8. DE BRUKEL.

Een enkele herenhoeve uit het verleden bleef te Geel gespaard t.w. «de Brukel» in Winkelom gelegen: Daar verbleef op het einde van de 17e eeuw drossaard Amand Van Gemen, die gehuwd was met de dochter van Pieter Van Dornick, destijds beroemd koopman in paarden. Daartoe moest hij kunnen beschikken over uitgestrekte weiden om de vele paarden te kunnen leggen die hij steeds te koop had. want wegens de heersende oorlogen, was die handel toen zeer belangrijk en waren de aanvragen menigvuldig. Wanneer de Brukel in 1589 te koop kwam bestond de ruime hoeve nog uit grote stallingen, schuur, bouwgronden en weiden, alles aan elkaar gelegen.

Nog bewaart het eeuwenoud gebouw, eertijds door een borggracht omgeven, de schone lijnen van de Vlaamse Renaissance en wel bijzonder sierlijk zijn de fraaie zijgevels.

Geel, 5 December 1949.

De vestiging van het Norbertinessen- klooster te Turnhout

door Zr M. HERESWITHA.

Einde Juli 1685 werd door Gerardus Knijff, abt van St Michiels te Antwerpen, aan de hertogin Maria van Zimмерen, barones van Turnhout, door de bemiddeling van het Turnhouts stadsbestuur, de toelating gevraagd om alhier een Norbertinessenklooster te stichten. Na ingewonnen advies en instemming der stad, stond zij zulks toe op 6 September 1687. Ingevolge daarvan kwamen, voorzeker nog in 1687, uit het klooster van het Allerheiligste Sacrament te Antwerpen (1) de eerste drie Norbertinessen Agnes Willemsen, eerste priorin, Catharina van den Eynde en Maria Catharina van Hove zich vestigen op de «Graetakker», op het goed, de 19 September 1687 door Elisabeth Wittens daarvoor gekocht (2). Deze

- (1) *M. L. VAN GORKOM, Beschrijvinge der Stad en Vrijheid van Turnhout, Mechelen, 1790, blz. 209-213; J. E. JANSEN, Turnhout in het verleden en het heden, Turnhout, 1905, dl I, blz. 270-271. ID., Turnhout en de Kempen, Turnhout, 1946, blz. 170.*
- (2) Zoals vermeld staat in de schepenakte op perkament waarvan de tekst in dit artikel gepubliceerd is. Dit eigendom, door de Norbertinessen verkocht na 1718 en waarvan in 1790 de gebouwen nog bestonden, behoorde in dat jaar 1790 toe aan E. H. Ludovicus Sanen, priester (*A.M.L. VAN GORKOM, Beschrijvinge - - -*, blz. 214). *J. E. JANSEN (Turnhout en de Kempen blz. 170)* zegt ook «op den Graetakker», maar voegt er aan toe om het eigendom juist te situeren: «nu huis C. Van der Looek. Uit de eigendomstitels van Jw. P. Van der Looek nu blijkt dat dit huis door C. Van der Looek op 4 Januari 1883 gekocht werd aan de Wwe Wilb. Vissers-Joanna Van Herek, die het zelf op 5 September 1865 kocht aan P.G. Hollemans-M. Pelkmans, aan welke laatste dit goed was toegekomen als deel van het ouderlijk erfgoed (Joannes Franciscus en M. Christina Malfait), op 16 November 1836.

Dit huis, kadastraal bekend wijk T nummers 238 b, 234 i, 239 d en 234 k, thans eigendom Van der Looek, was een gedeelte, (het zuidelijke), van de «huizing genaemd Groot clooster in de Herenthalsstraat te Turnhout», waarvan het noordelijk gedeelte op 14 Juni 1836, door dezelfde Maria Pelkmans (Vrouw P.G. Hollemans) en haar zuster Henrica verkocht werd aan P. Van Hout, bakker te Turnhout. (Cfr Eigendomstitels Jw P. Van der Looek). De fundamenten en rondbogen in de kelders zijn nog resten van dat «groot Clooster». Daar het paalt ten oosten aan of gelegen is ten westen van de «chreibane» (soms ook Herenthalsstraat genaamd), op de Grantakker, is het mogelijk dat het «Groot Clooster» de gebouwen waren van het Norbertinessenklooster. Volledige zekerheid hieromtrent zal er maar zijn als het zal zijn uitgemaakt dat het eigendom «Groot Clooster» van de familie J. Franciscus Pelkmans-Malfait, het goed is komende van E. H. Ludovicus Sanen.

laatste, begijn van het Groot Begijnhof te Meehelen en stichteres van het nieuwe Turnhoutse klooster, dat de naam droeg «Sint Agnetenda», schonk op 22 Juni 1688, zoals blijkt uit de schepenregisters van Turnhout (3), drie duizend gulden aan de proost van het klooster: Bartholomeus van den Berghe (4), om zeven missen te lezen voor de triomferende, lijdende en strijdende Kerk, waarvan drie in de kerk van de Graatakker en vier naar beliefte elders mochten gecelebreerd worden. Indien deze schenking binnen de twintig jaar werd opgezegd moesten de drie duizend gulden teruggegeven, en zo die niet voorhanden waren, op het goed van de Graatakker genomen worden.

Op diezelfde dag verkocht Elisabeth Wittens aan diezelfde Heer Proost haar eigendom op de Graatakker, groot circa vierhonderd roeden (ong. 1 Ha 32 a.), met de twee woningen, schuur en bijgebouwen, dan reeds tot klooster omgevormd onder zekere voorwaarden, zoals blijkt uit de tot nog-toe onuitgegeven akte, waarvan de tekst hier volgt :

«Wij Geeraert Kuylaerts ende Balthazar Verstralen schepenen der stadt ende Vrijheit van Turnhout ende wy Peeter Cleymans ende Johan Proost Licentiael etc. laten onder den hove van Mevrouw van Thoor onder deze voors. vryheijt van Turnhout resorterende doen condt dat voor ons gecomen ende gecompareert is Juffr. Elisabeth Wittens Begyntien op den grooten Begynhove tot Meehelen geassisteert metten notaris Slaets in desen haeren moomboir metten rechte gegeven dewelcke verclaert getransporteert te hebben soo ende gelyck sy transporteert cedeert ende overgeeft mits desen omc eenc somme van penninghen albetaelt is vercocht te hebben aen den Seer Eerw. Heer Bertholomeus Vanden Berghe Proost der Canonickerssen regulier der orde van Premonstrijt alhier, ende tot der selver Canonickerssen (: namentlyck [Vrouwe] Agnes Willemssen Priorinne ende Jouff' Catharina van den Eynde ende Jouff' Maria Catharina van Hove) ende diegene die bij hun in der selver ordre tot Turnhout sullen worden aengenomen behoeve seeckere twee huysinge schure ende

(3) STADSARCHIEF TURNHOUT, *Schepenregister 1683-1689*, oud nummer 1039, fol. 34v - 35 r.

(4) In het werk van J. E. JANSEN, *Turnhout in het verleden en het heden*, dl I, blz 271, wordt als proost aangegeven N. De Herder. In het werk: *Turnhout en de Kempen*, blz 170, van J. E. JANSEN: H. de Herde, B. Van den Berghe en S. Van Hontsum. Uit de zoëven vermelde akte en uit deze waarvan de tekst in dit artikel in extenso volgt, blijkt dat B. Van den Berghe hun eerste proost is geweest.

voordere toebehoortten bij malcanderen GESTAEN OP DEN GRAETACKER ALHIER ende waar inne den voors. heere Proost ende cononnickerssen cloostergewyse syn woonende groot mellen gronde, hovinge ende erfve bij ende aengelegen omtrent de vier hondert roeden onbegrepen de juste maete RENENDE OIST DE HEIRBANE ZUYT SEECKER ACKER-STRATIEN WEST ENDE NOORT BALTHAZAR VERSTRALEN COMMERLOIS ENDE VRYE BEHALVENS SHEEREN ENDE HOFFCEYNS ALSO DIEN IS ENDE DAERENBOVEN BELAST AEN DE CAPPELRIE VAN MERCSPLAS MET TWINTICH STUYVERS JAERLYCXS soo ende in der voegen als haer compaerante deselve huysinghe cum allinentiis op den 19^{en} Septembris lestleden bij coope heeft vercreghen van Guillian ende Regauw Diels [verclaer] ende sy comparanten aen ofte tot de voorsz. huysinghen hovingen appendentien ende dependentien van dien geene actie recht met manisse der heeren ende wysen van schepenen ende laeten voorse. Alles OP CONDITIE RESTRICTIE ENDE LIMITATIEN nochtans ende met bespreck wel expresselyck ten desen dat deselve huysinghen, hovingen gronden ende toebehoortten sullen worden geappropriert ende gemaectt worden tot een vrouweclooster der voorseyde ordre tot de Eere ende glorie Godts ende dat hetselve sal genampt worden Ste Agneetendael ende met reserve ende last gelyck hier naer is volgende. In den iersten reserveert sy comparante voor haer de benede camere neffens de kercke om daerinne met imant die sy tot haeren dienst sal employeren te slapen ende voorders die te gebruycken soo haer des goetduncken ende gelieven sal. Item begeert sy comparante oock mits desen dat haer sal gepermitteert worden dat sij in ende uyt het slot van het voors. clooster sal mogen gaen daer ende sou haer des gelieven sal. Item sullen die tegenwoordighe religieusen als degene indertijt sijnde schuldich ende gehouden syn 't haerder comparante intentie in der eeuwicheyt gedurende allen daechen te lesen eenen pater noster ende Ave Maria alsmede sullen deselve 't haerder siele laeffenisse 't allen jaeren oock inder eeuwicheyt gedurende schuldich ende gehouden sijn ten daechen als haeren sterfdach sal comen voor te vallen te celebreren een juergetyde met de vigilien ende andere gebeden daer toe staende Item als het sal comen te gebeuren dat in den gemelden clooster wierden aenveert eenighe dochters tot de pruve om religieusen aldaer te worden ende wijders dat deselven wierden voorgestelt tot de prouffessie als oock mede soo hel comt voor te vallen datter eenighe oversten worden aff ofte aengestelt soo reserveert sy comparante dat sy ten dien Regaerde oock sal haer goetduncken ende haere voisse hebben soo ende in der voeghen al oft sy waere een der religieusen van hetselve clooster. Item VERCLAERT SY COMPARANTE OOCK IN DESEN TE RESERVE-

REN DAT DE VOORS. PRIORINNE HAERE NICHTE in 't selve officii sal gecontinueert worden desselvs leven lanck gedurende Ende oft het quame te gebeuren dat binnen den tijt van twintg ierscomende jaeren door oorlogen ofte ander ongevalen (wes men verhoft dat God verhoeden sal) die opgemelde religieusen den voors. cloostere metten woone quamen te verlen sal aen [haer] de comparante ofte aen [de gene] die sij bij haeren testament ofte anderssints sal comen te nomineren de voors. huysinghen ende voordere appendentien ende dependentien diere: ofte vier duysent seventien guldens in de plaetse (gelyck haer hetselve heeft gecost) wederomne toebehoren ende sal deselve huysinghe ofte vier duysent en seventhien guldens alsdan bij haer aenveert warden ofte die gene die sy met haere dispositie sal hebben gedeclareert ende soo naer den laps van 20 jaeren den voors. religieussen den gemelden clooster metten woone ofte andersins moesten verlaeten sullen die Religieusen in der tyt synde allijd verobligeert syn] tot den laste hier [voren uytgedruckt] ende in desen mede present [den voors. heere Proost] denwelcken heeft verclaert soo hy doet mits desen. In den naeme der opgemelde canonickerssen reculier nu sijnde ende inder tijt toecomende de voors. huysinghe cum alliantii op den last ende mits conditien hyer vooren [geroert] te hebben dat geaccepteert ende aenveert [onder] geloefte voor ende in den naeme der voors. tegenwoordighe Religieussen als degene die in der tijt nog souden mogen komen voor soo veele in hun is te sullen houden ende doen houden alle tgene voors. staet. Voor goet vast ende van weerden onder verbant als naer recht [sonder argelist]. In kennisse der waerheyt hebben wy schepenen ende laeten voorsc. desen acte met onse particuliere segels besegelt desen tweentwintigsten Juni XVI acht [en tachtig] (5).

Daar het klooster «Sint Agnetendal» eerst op Paasavond 16 April 1718 verdween, door het terugkeren van de communitieit

-
- (5) Schepenakte op perkament; formaat: 261/2 cm bij 38 cm., met vier hangende zegels op dubbel perkamenten bandje. Het eerste zegel van schepen Kuylaerts is gaaf, het tweede ontbreekt; de twee zegels van de laten Peter Cleymans en Jan Proost, zijn beschadigd. Dit origineel berust te Mechelen in het archief van het aartsbisdom (bundel Zusters Norbertinessen). Wij danken de E. H. Kanunnik Tambysser die het ons welwillend ter beschikking stelde. De onleesbare delen werden aangevuld, [] met de tekst van het *Schepenregister 1683-1689*, oud nummer 1039, fol. 33v-34v. Wij danken de Heer R. Peeters, stadsarchivaris, die ons die aanvulling mogelijk maakte.

naar Antwerpen (6), zijn de bepalingen in de hierboven overgedrukte akte verval, werkelijkheid geworden. De stichteres stelde er immers in als voorwaarde: «binnen de *twintig* jaar», en het klooster heeft bestaan vanaf 1687 tot 1718, dus ongeveer *dertig* jaar.

Heilig Graf Turnhout, 10 September 1950.

(6) M.L. VAN GORKOM, *Beschrijvinge der Stad en Vrijheid van Turnhout*, blz 213-214; J. E. JANSEN, *Turnhout in het verleden en het heden*, blz 271.

Een gebeeldhouwde Schilderijlijst van Jan Cosyns

door RAYMOND PEETERS.

In de trouwzaal van het stadhuis te Turnhout zijn nog steeds vijf schilderijen aanwezig waarop voormalige doorluchtige bezitters en bezitsters van het Land van Turnhout levensgroot staan afgebeeld. Het lijdt geen twijfel dat deze schilderijen geschonken werden aan het stedelijk magistratuur door de hoge gebieders die er op staan afgebeeld.

Drie van deze schilderijen zijn gevat in merkwaardige, fraai gebeeldhouwde lijsten, waarvan de kostprijs in de oude stadsrekeningen voorkomt. Twee schilderijlijsten zijn het werk van de Antwerpse beeldhouwer Joannes Claudius De Cock (aan de portretten van Keizer Karel VI en koning Frederik-Willem II) (1); de auteur van de derde lijst kon thans ook in de stadsrekening worden teruggevonden. Deze vondst is niet zonder belang voor de kennis van onze nationale beeldhouwkunst daar het een werk betreft van een Meester waarover men tot dusver maar weinig gegevens bezit.

In de rekening van borgemeester Joris Claessens, die met dit ambt belast was tijdens de jaren 1681/83, komt een uitgave voor van 80 gl. aan «Meester Jan Cosyns, Beltsnijder, hem comende van het maecken den Lyste der Schilderye van Haere Hoocheyt...» (2). Het betalingsbevel, door enkele schepenen ondertekend, droeg de datum van 12 November 1683, zodat schilderij en lijst hiermede bij benadering kunnen worden gedateerd.

-
- (1) JANSEN, J. E. *Gids voor de bezoekers der stad Turnhout en omstreken*. Turnhout 1947, blz. 72. De geportretteerde vorsten worden aldaar foutief opgegeven. Evenzo voor de schilderijlijst van het portret van Maria van Zimmerman; deze is niet van J. C. De Cock.
 - (2) Borgemeestersrekening van Turnhout 1681/83, folio 179 v° :
«Daerenboven comt alhyer noch in vuytgeve ende ten laste van dese gemeijnte eene somme van tachtentich guldens, die den voornoempden Rendant heeft betaelt aen Meester Jan Cosyns, Beltsnijder, hem comende van het maecken den Lyste der schilderye van Haere Hoocheyt quod valet jurta ordinnantiam in date twelffsten novembris anni predicti (1683) onderteckent Jacob de Brouwer, Geeraert Cuylaerts, Balthazar Mallans ende G. Proost secretaris, ende dico LXXX gl. »

Het hier bedoelde schilderij is het levensgroot portret van Prinses Maria van Zimmerman (3), zeer voortreffelijk geschilderd door Daniël Mytens de jonge (4).

Het stelt de prinses voor in rijk staatsgewaad. In de linkerbovenhoek van het schilderij steunen twee kleine naakte engeltjes haar wapenschild dat gedeeld is, rechts met de wapens van Zimmerman en links met de wapens van het Nassaugeslacht. In de tegenovergestelde hoek stort hun kleine collega een overvloedshoorn uit. Perzikken en kersen, korenaren, klapprozen en tulpen, parelsnoeren, ringen en munten storten neer boven het Turnhoutse stadsbeeld dat daaronder is afgebeeld. Maar over de overvloedshoorn heen slingert zich een blanke banderole waarop deze woorden: «Ick wensch u noch meer».

Zoveel hoofse gulhartigheid kon, van de zijde van het magistraat, slechts met evenveel heusheid worden beantwoord. Vandaar dan ook de keuze van een schilderijlijst die even zo ongewoon was als prachtig bewerkt.

Het stadszicht dat op deze schilderij is afgebeeld, werd waarschijnlijk geïnspireerd door de gravure van Lucas Vosterman zoon (5), die ons het stadsbeeld weergeeft van omstreeks

-
- (3) Maria van Zimmerman was een dochter van Frederik Hendrik en van Amalia van Solms. Zij huwde in 1673 Lodewijk Hendrik, hertog van Zimmerman. Bij het overlijden van haar moeder, Amalia van Solms, had deze het Land van Turnhout in erfenis gegeven aan haar kleinzoon, Willem III, de stadhouder en latere koning van Engeland. Van 22 Maart 1676 tot aan haar overlijden op 30 Maart 1688 werd evenwel het vruchtgebruik genoten door Maria van Zimmerman. —

JANSEN, J. E. *Portretten der prinsessen Amalia van Solms en Maria van Zimmerman te Turnhout*; in: *Tazandria* 1904/5, blz. 7-13. Ook hier wordt verkeerdelijk de lijst aan De Cock toegeschreven.

- (4) De handtekening op het schilderij wordt gedeeltelijk door de lijst bedekt. Vandaar enige moeilijkheid bij de onteijfering van de voornaam. D. Mytens de jonge werd te Den Haag geboren op 7.VIII.1644 en werd er begraven op 23.IX.1688. Werken van zijn hand zijn zeer zeldzaam.
- (5) Lucas Vorsterman de Jonge werd te Antwerpen geboren op 27 Mei 1624. Hij overleed in 1666. Het gegraveerde plan komt voor in «*Notitia marchionatus sacri romani imperii*» van PH. LE ROY, te Amsterdam uitgegeven in 1678.



1665-66 (6). Zoals op de besproken gravuur, ziet men ook op liet schilderij het Begijnhof nog met twee kerken prijken. De nieuwe kerk werd evenwel uitgevoerd zonder de op een abside eindigende transept die men bij Vorsterman en tevens op het schilderij aantreft. De oude kerk werd na de voltooiing van de nieuwe afgebroken, wat zeker in 1682 of 83 reeds het geval moet zijn geweest.

Wat nu de lijst zelf betreft, deze meet aan de binnenzijde 2,50 m. bij 2,01 m. en heeft een breedte van 0,30 m. Technisch is het met zijn opengewerkte ranken en siermotieven een zeer knap stukje vakwerk, in lindenhout uitgevoerd. Over een achtergrond, waarbij men reeds, op zulk een vroeg tijdstip, een rocaille-motief aantreft bestaande in een smalle, geschulpte strook die in rythmisch herhaalde in- en uit zwenkende boogjes omheen de lijst loopt, slingert zich dan een deels naturalistische, deels decoratief opgevatte weelde van takken, rozen, zonnebloemen, spaanse tarwe, druiventrossen enz. In het midden van de bovenste dwarslijst is een schild ingewerkt waarop een verstrengeld lettermonogram. Het vindt een tegenhanger op de onderste dwarslijst, in een schild waarop de lamsvacht van het Gulden Vlies voorkomt.

Het geheel levert een schilderachtig schaduwspel dat op voorname en weelderige wijze het warmkleurig schilderij omsluit.

Nopens de beekdsnijder, Jan Cosyns, is men maar uiterst matig ingelicht. Alhoewel enigszins onwaarschijnlijk, toch blijft de mogelijkheid open dat er twee tijdgenoten van die naam hebben bestaan.

Zo vindt men in de Liggeren van het Antwerpse St.-Lucasgilde (7) een Jan Cosyns die in 1675/76 als meester-«belsnyder» werd toegelaten. In gewone omstandigheden zou men dus mogen aannemen dat zijn geboortedatum tussen de jaren 1650 en 1655 is te zoeken. Uit de «Liggeren» blijkt nergens

(6) Volgens JANSEN, J. E. in *Turnhout en de Kempen... Turnhout, 1946*, blz. 159, werd in 1661 300 gl. aan Vorsterman uitgekeerd. In het stadsarchief te Turnhout, dossier «Kunst», berust een eigenhandig schrijven van Amalia van Solms, van 26.II.1666, waarin zij goede ontvangst meldt van de tekening, die zij evenwel aan haar architect Pieter Post wil onderwerpen die afwezig was bij de aankomst van de bode. In het zelfde dossier berust ook een kwijting van 27.V.1671, voor het restant van de aan Vorsterman verschuldigde som. Deze is ondertekend door Vorsterman's weduwe, Anna Bruydegoms.

(7) ROMBAUTS, PH. & TH. VANLERIUS. *De Liggeren...* Antwerpen, 1864-1872. D. II, blz. 445.

dat hij op een Antwerps atelier in de leer is geweest en het door hem betaalde inkomgeld van 33 gl. laat evenmin toe hem voor een nagersters-zoon te houden die in de vaderlijke werkstede het ambacht zou hebben geleerd.

Anderzijds was in 1679 ook een Jan Cosyns tot het Brussels ambacht van de «Vier gekronden» toegetreden (8), en moet er een uitstekende kunstfaam hebben genoten (9). Zijn beiden één en de zelfde?

Pas in 1682/83 komt de te Antwerpen gevestigde Cosyns opnieuw in de Liggeren voor, wanneer een zekere Guiliam Schoonhoven bij hem als leerling wordt ingeschreven (10). In de volgende jaren wordt telkens een nieuwe leerling geboekt: zekere Geeraerd Franck in 1683/84 (11) en Jacobus Ritvelt in 1684/85 (12). Tenslotte in 1689/90 nog Cornelis de Jonghe.

Vermoedelijk werd later zijn atelier voortgezet door zijn zoon, Joan Beernaerdus, die in 1709/10 als wijnmeester ontvingen werd. (13).

Alhoewel het materiële bewijs ontbreekt, toch zou men geneigd zijn te geloven dat hier éénzelfde beeldhouwer wordt

(8) GALESLOOT, L. *Documents relatifs à la formation de l'ordonnance de Marie-Thérèse, du 20 mars - 13 novembre 1773, qui affranchit les peintres, les sculpteurs et les architectes, aux Pays-Bas, de l'obligation de se faire inscrire dans les corps de métiers*; in: *Ann. de l'acad. d'archéol. de Belgique*, XXIII (1867), blz. 451-558. — MARCHAL, EDM. *La sculpture et les chefs-d'œuvre de l'orfèvrerie belge. Bruxelles, 1895*, p. 482, 510, 540. Volgens deze auteur heeft Cosyns met enkele andere gewerkt aan opdrachten van Lucas Fayd'herbe. Hij wijst twee beelden, de Deugd en de Faam aan, voor de grafstede van Lamoral III van Tour et Taxis, in één der door Fayd'herbe ontworpen kapellen van O. L. Vrouw van Victorie te Brussel. Zes beelden van het voormalige Broodhuis, thans verdwenen, zouden eveneens van Cosyns zijn geweest.

(9) GALESLOOT..., blz. 486. In het antwoord van het Brussels magistraat op het regeringsenkwest krijgt hij met enkele andere een speciale vermelding.

(10) *De Liggeren...*, d. II, blz. 496.

(11) *Idem*, blz. 500.

(12) *Idem*, blz. 505.

(13) *Idem*, blz. 664. — De bekende nonchalantie van «De Liggeren...» in het gebruik van verschillende voornamen is hier eens te meer aanleiding tot verwarring. Zeer waarschijnlijk zijn de leerlingen van Joan Beernaerdus Cosyns, deels terug te vinden onder Jan (Liggeren, II, 694, 695, 695, 750, & 752?) en anderdeels onder Beernaerdus (id., 700, 705).

bedoeld. Antwerpen was in de XVIIe eeuw nog het leidende centrum inzake onze nationale beeldhouwkunst. De roep die van haar kunstenaars uitging was nog steeds alles overheersend. Het is dan ook niets ongewoons dat alle te Turnhout nog aanwezig zijnde beeldhouwwerken uit de 17de en 18de eeuw van Antwerpse oorsprong zijn. Aardrijkskundig en economisch was Turnhout ten zeerste met de metropool verbonden.

Te Antwerpen was het lijstmaken een bijzondere nering die én onder het St.-Lucasgilde én onder het ambacht van de schrijnwerkers ressorteerde. In een rekwest van de beeldhouwers uit het jaar 1689 (14) waarin verschillende punten worden aangestipt die het voorwerp zouden moeten uitmaken ener ordonnatie ter bescherming van het beeldhouwersambacht, beklagt men zich terdege over de lijstmakers die zich «vervoorderen te snijden ende gesneden wercken» maken. De beeldhouwers vroegen dan ook: «Item dat geene lijstmaker aen hunne wercken en sullen mogen snijden ofte gesneden wercken maecken, veel min eenige besondere gesneden wercken maecken ofte vercoopen, maer dat sij daer toe sullen moeten emploijeren eenen vrijen meester vande Belthouwers, op deselve maniere gelijk de Schrijnwerckers binnen deser Stadt schuldich ende gehouden sijn te doen sonder dat deselve lijstmaeckers iet voorders aende lijsten oft hunne wercken sullen mogen maecken als de effen wercken, in conformiteitj vande modellen van hunne proeve daer van sijnde...»

Zoveel animositeit vanwege de beeldhouwers tegen de concurrerende lijstmakers, wijst er wel op dat de kunstlijst, als tak van de beeldhouwkunst, geenszins ongewoon was en zelfs een betrekkelijk aanzienlijk belang genoot. Anders zou het rekwest niet zo uitdrukkelijk, of liever zo hoofdzakelijk, op de kwestie zijn neergekomen.

Als besluit: deze schilderijlijst verdient de volle aandacht van de kunsthistorici. 1682 is een zeer vroege datum voor dergelijke opkomende roccaille-neigingen. Hier wordt, zo menen we, een nieuw belangwekkend probleem gesteld en wel namelijk, of de motieven die bij de roccoco tot volle ontwikkeling zijn gekomen, een Vlaamse oorsprong hebben.

(14) Stadsarchief te Antwerpen; Rekwestboek 1688/90, fol. 140.

Kempische Kroniek

EEN WAARDEVOLE ONDERSCHIEDING.

Op 8 Juni 1950 werd te Leuven, in het Theologisch Studiehuis der Dominikanen, de E. P. Dr. Barth. Leopold Van Helmond, tot Magister in de Godgeleerdheid gepromoveerd. Krachtens een middeleeuws voorrecht wer deze hoge promotie aan Pater Van Helmond verleend als erkenning van zijn bijzondere verdiensten na een 20-jarig professoraat in de Bijbelse wetenschappen.

Dr. Mag. Van Helmond is van Turnhoutse afkomst, waar hij op 20.VII.1901 onder de doopnamen Joannes Baptista Leopold, in de registers werd opgetekend.

In 1942 behaalde hij aan de Leuvense Universiteit de graad van Doctor in Oosterse talen en geschiedenis met een verhandeling en tekstuitgave over en van de 15de eeuwse Syrische mystieker, Mas'Oud (Zie: *Tax.* 1949, n° 2, blz. 51).

Aan deze geleerde stadgenoot betuigt «Taxandria» haar warmste gelukwensen en drukt hier de hoop uit dat hem nog een lange en wetenschappelijk-vruchtbare loopbaan moge zijn weggelegd. R. P.

EEN PAAR MARKANTE JUBILEUMS.

In dit jubileumjaar bij uitstek, op 9 Juli, vierde St.-Jozefcollege de eerste eeuw van zijn bestaan in onze stad. De tijdsomstandigheden hadden verhinderd dat de viering van dit heugelijk feit, die in 1945 had moeten doorgaan, eerder haar beslag kreeg.

Een grandiose versiering, een feestelijke jubelmis, een zeer voorname academische zitting in een barstensvol «Kursaal», en een hanket waaraan buitengewoon veel oud-leerlingen aanzaten, vormden de hoofdmomenten van een feest dat de deelnemers niet licht vergeten zullen.

Moge het College nog vele eeuwen de weldaad van haar onderwijs bewijzen aan onze kempische jongelingschap !

Op 10 September was de beurt aan de E.E. PP. Minderbroeders om de 300ste verjaring van hun vestiging in onze stad feestelijk te herdenken.

De populaire «Bruin Paters» mochten bij die gelegenheid de warme sympathie van onze bevolking ondervinden. Met een pontificale Mis, ontvangst door het stedelijk magistraat, academische zitting in «Kursaal» enz. waarvan men het omstandig verslag in de bladen zal vinden, werd de aankomst van drie eeuwen her, met fransiscaanse blijdschap, gevierd.

Moge de Voorzienigheid hen nog vele eeuwen schenken in de vrome dienst voor ons Turnhouts en Kempisch volk ! R. P.

IN MEMORIAM LOUIS STROOBANT.

Te Brussel overleed op 20.IX.1950 Louis Adolf Georges Stroobant. Hij werd te Gent geboren op 12.IX.1862. Na in het gevangeniswezen te Nijvel te zijn werkzaam geweest, kwam hij in April 1893 zich als bestuur-

der der gevangenis te Turnhout vestigen. Deze was destijds ingericht in het oude hertogelijke kasteel en ook de bestuurder had er zijn woonst. Die omstandigheid gaf aanleiding tot een zeer belangrijk artikel aan het kasteel gewijd, dat in «Kempisch Museum» van 1892 (blz. 229-268) werd gepubliceerd en in 1895, in het frans, opnieuw het licht zag in het «Bulletin» van de Mechelse Oudheidkundige Kring.

In Juni 1894 werd Stroobant overgeplaatst naar Mechelen, waar hij een belangrijke rol speelde in de oudheidkundige vereniging aldaar. We zullen hier niet herhalen wat de «Jubileumuitgave van Oudheid en Kunst - 1935» (blz. 56-60) over zijn schrifturen en zijn archeologische activiteiten te Mechelen, Edingen, Gent enz. weet mede te delen en ons enkel beperken bij zijne verdiensten op het lokale plan.

Rond 1900 werd hij bestuurder van de Kolonie te Merksplas. Het is rond die tijd dat in verschillende Turnhoutse middens het verlangen was gereikt om een oudheidkundige vereniging op te richten met het doel de de beoefening van de streekgeschiedenis te bevorderen.

Dat iemand als Stroobant, die op dat domein reeds over heel wat ervaring beschikte, een vooraanstaande rol vervulde bij de tot standkoming van «Taxandria», spreekt vanzelf. Met de mannen van het eerste ogenblik, o.a. Kanunnik Jansen, Louis Boone, J. Dierckxens, E.H. Al. De Laet en E.H. Goetschalckx, welke laatste het tijdelijk voorzitterschap waarnam, ging op 23.VI.1903 ten stadhuize van Turnhout, de stichtingsvergadering door. Stroobant sprak er over: «Le but de Taxandria» (Taxandria 1903/4, blz. 34), waarmee hij van meet af de oprichting van museum en bibliotheek en de problemen van monumentenzorg, als doelstelling aanwees. Hij werd als eerste voorzitter door de vergadering aangesteld.

Stroobant specialiseerde zich van meet af in de archeologische tak en door zijn opgravingen in de Kempen verwierf hij, ook in het buitenland, een goede bekendheid.

In 1929 nam hij ontslag als voorzitter naar aanleiding van een meningsverschil. In 1930 vestigde hij zich te Brussel, doch zou nu en dan nog een bijdrage leveren aan het Brechtse tijdschrift «Oudheid en Kunst».

«Taxandria» blijft hem dankbaar gedenken voor het aandeel dat hij had bij ontstaan en uitbloei van de Kring.

R. P.

*EEN TURNHOUTS BISSCHOP: Z. EXCEL. MGR PETRUS DE AL-
CANTARA KEUPPENS.*



Victor Keuppens werd op 15 December 1902 te Turnhout geboren. Na zijn studiën aan het plaatselijk St.-Jozefcollege te hebben voltooid, trad hij in bij de Minderbroeders te Tiel. Bij de inkleding op 14 September 1922 ontving hij de naam van Petrus de Alcantara. De plechtige professie volgde op 15 September 1928 nadat hij op 8 September het priesterschap had ontvangen.

Op 9 Januari 1931 vertrok hij naar Congo om eerst in 1946 terug te keren. Toen hij in Juni 1947 andermaal naar Congo terug keerde, was het in de hoedanigheid van Commissaris (plaatsvervangend Provinciaal).

Begin September benoemde Z. H. de Paus hem tot titulvoerend bisschop van Aemonia en apotsolisch vicaris van Lulua (Belgisch Congo).

De plechtigheid der H. Wijding, met haar zinrijke liturgie, had plaats in St. Pieterskerk op 21 September in aanwezigheid van vele vrienden en belangstellenden. Z. E. Kardinaal van Roey diende de H. Wijding toe, terwijl de Mgrs Mathys en Verwimp als wijbisschoppen optraden.

Het wapenschild dat Monseigneur aannam, is: *in azuur een O. L. Vrouw (Middelares) van goud, aangezicht, haar en handen, van natuurlijke kleur, staande op een wassenaar van zilver en een halve wereldbol van goud met een slang van sinopel; steunende met de linkerhand een van zilver gesnoerd wapenschild waarop in zilver een linkerarm met een pij bekleed, baargewijze geplaatst en een rechterarm van natuurlijke kleur, bandgewijze over de linkerarm geplaatst, de beide handpalmen gemerkt met een kruiswonde van keel, elke arm komende uit een wolk uitgaande van de flanken van het schild; met een latijns kruis van sabel geplaatst in het midden op het snijpunt der beide armen.*

Het schild is geplaatst op een herderskruis, vergezeld, rechts van een mijter en links van een naar buiten gewende staf, alles van goud, en overtopt met een bisschopshoed van sinopel met rijen kwasten. Wapenspreuk: Sub tutela Mariae.

«Taxandria» wenst aan onze Turnhoutse Monseigneur een zegentrijke loopbaan in zijn hoog ambt.
R. P.

THEO PEETERS-HERDENKING TE DEURNE.

De heemkundige kring van Deurne-Borgerhout had op 9 September een breed-opgezette herdenking georganiseerd van de onlangs overleden musicus en organis. Theophiel Peeters.

Rijkevorselnaar van geboorte, heeft deze zich vele jaren gewijd aan het zorgvuldig vergaren van Kempische volksliederen. Zijn eerste publicatie's, in 1910 en 11, gebeurden in dit tijdschrift.

In de stemmige kamers van het Sterckxhof was een aantrekkelijke tentoonstelling ingericht die ons de overledene deed kennen als verzamelaar, als componist van profane en kerkelijke muziek en zelfs als auteur van 'n operettenpartituur.

In aanwezigheid van een select gezelschap, waaronder de familieleden van Th. Peeters, had een academische zitting plaats waar Prof. Alf. Verbist het woord voerde en persoonlijke herinneringen aan Th. Peeters ophaalde. Het geheel werd omlijst door een aantal liederen uit het rijke repertorium van de aflussige. Vooral ontroerend was de voordracht van het kleinkind van een voor haar gecomponeerd liedje.

De Bruegheliaanse keuken was nadien het passende kader waar de gilde van Westmalle enkele door Peeters verzamelde dansen uitvoerde.

Onze kring had er aan gehouden op deze herdenking aanwezig te zijn en was vertegenwoordigd door zijn voorzitter, secretaris, E. P. Indekeu, en ondergetekende.
R. P.

TE GAST IN STERCKXHOF.

Op de herdenking waarover het hiervoor ging, werd met de sympathieke conservator van Sterckxhof, heer Jos de Beer, een bezoek van de leden van onze kring afgesproken voor 23 September.

Die dag verzamelden een vijftiental leden in «Taxandria», van waaruit het gezelschap, dank zij het zeer vriendelijk gebaar van de heren A. van den Hove, M. De Vel en M. Flerackers, in comfortabele auto's naar Deurne reed.

Ruim drie uur vertoefden de Taxanders tussen de bonte schatten-variëteit die conservator de Beer in 53 kamers had samen gebracht en waar doorheen deze zijn gasten met boeiend commentaar begeleidde.

Weergaloos conservator, paart de heer de Beer daaraan de beminnelijke gaven van de perfecte gastheer. In de gezellige keuken werd bij een kopje thee van een geanimeerd nababbeltje genoten.

«Taxandria» betuigt zijn warme dank aan de heren de Beer en de Hasque voor het geboden en zeer gesmaakte genot.

R. P.

Kempische Bibliographie

VERSCHUEREN (Prof. Dr. J.) S.J. — MODERN WOORDENBOEK —
Vijfde herziene druk. 2e Deel - 8° - blz. 1062 à 2130. Geïll. —
N.V. Brepols, Turnhout.

Al wat we in «Taxandria» XV, 3-4, 1949, blz. 91-92, zegden naar aanleiding van het verschijnen van het 1e deel van deze uitgave, geldt evenzeer voor dit 2e deel, en wordt erdoor bevestigd. Hoe meer men dit prachtwerk raadpleegt, hoe meer men in bewondering staat voor de taalkundige, wetenschappelijke en kulturele rijkdom die erin geborgen ligt. Dit woordenboek is een goudmijn.

Het tweede deel bevat een «Kumulatief Bijvoegsel», nl. aktualiteiten, aanvullingen en verbeteringen tot Mei 1950. (Afzonderlijke paginering 1 tot 10). Een kumulatief bijvoegsel zal voortaan om het jaar verschijnen. Achteraan komen «Zuid-Nederlandse Bladen» voor (45 blz.), waarin tegenover de te vermijden Zuid-Nederlandse woorden en uitdrukkingen, de algemeen beschaafd Nederlandse ekwivalenten aangegeven worden. Deze Z.N.-Bladen, in een woordenboek dat men voortdurend bij de hand heeft, zullen zeker heel wat bijdragen tot verspreiding van het gebruik van het A.B.N.. Een niet geringe verdienste.

We herhalen het: Het kan ons niet onverschillig laten dat dit prachtig en voor alle intellectuelen in het Nederlands taalgebied absoluut onmisbaar woordenboek, door een Turnhoutenaar werd samengesteld en op de persen van een Turnhoutse firma werd gedrukt. Beiden, Z.E. Pater J. Verschueren en de Firma Brepols, wenssen we nogmaals van harte geluk met deze uiterst waardevolle en prachtige realisatie.

A. Claes.

BOLLEN, (Fabianus & Ladislaus KERKHOVE). *Bibliographie der Minderbroeders van de Sint-Jozefprovincie in België 1833 - 1947*. Mechelen, Sint-Franciscus Drukkerij, 1950. 438 blz., 24½ x 16.

Met deze bibliographie heeft E. P. Fabianus, die tot over een paar jaar bibliothecaris was van de kloosterbibliotheek van de Minderbroeders te Turnhout, een merkwaaardige prestatie geleverd. Men kan nauwelijks bevroeden welke ontzagelijke moeilijkheden de bibliograaf op zijn weg ontmoet en welke reusachtige som aan arbeid en verduuldig speuren noodzakelijk waren vooraleer de gestelde taak als af mocht worden beschouwd.

In de inleiding verklaart de schrijver zijn opvatting en uitwerking van deze bibliographie. Zelf wijst hij de kwetsbare zijden aan die, ondanks ijverig speuren en controleren, bij dergelijke onderneming, haast fataal onafwendbaar zijn.

Het eerste gedeelte van het werk geeft in alfabetische orde de franciscaanse auteurs, met enkele noodzakelijke levensdata, waarna dan telkens de boeken of brochures, de tijdschriftartikelen, de tijdschriften waaraan medewerking werd verleend, elk onder een eigen rubriek, volgen. Het tweede deel geeft dan, alfabetisch gerangschikt naar het eerste woord van

de titel (zelfs lidwoord), een aantal werken welke anoniem verschenen, doch waarvan de auteur bekend is. Daarop volgen dan de onopgeloste anoniemen, en de werken waarvan het franciskaans auteurschap twijfelachtig is. Voor dito bijdragen in tijdschriften verschenen, volgt dan eveneens een soortgelijke indeling. Ook de gepubliceerde missiebrieven, samengebracht volgens het missiegebied, hebben een alfabetische rangschikking op de familienaam. Het derde deel bevat een opgave van de tijdschriften o.a. die door de Minderbroeders werden uitgegeven.

De bruikbaarheid van het werk wordt hovendien aanzienlijk verhoogd door een aantal zeer nuttige registers. Zo vindt men er een op de familienamen en een op de kloosternamen, een lijst van pseudoniemen, een systematisch register, hoofdvakken met hunne voornaamste onderverdelingen, en tenslotte nog een naam- en zaakregister voor personen en zaken in verband met de drie Orden van St. Franciscus.

Het feit dat men vele Kempenaars aantreft onder deze schrijvende minderbroeders, is een reden te meer waardoor dit werk de bijzondere belangstelling verdient van elke Kempische zoeker.

R. Peeters

HEMELDONCK, (Em. Van). Der kleine Kaiser; historischer Roman aus der Zeit Maria Theresias. Köln, Verlag Der Löwe, 1950. S. 563, 21 x 14. — Vertaling van Hans Heinrich Reykers.

Alweer vond een boek van onze Kempische schrijver zijn weg naar het buitenland. Dit werk, dat hier bij ons reeds een herdruk beleefde, hoeft niet meer te worden voorgesteld. In de voorliggende vertaling heeft het niets van zijn oorspronkelijke schoonheid ingeboet.

Voor de auteur is het een gelukkig teken dat ook over de grenzen zijn lezerskring uitbreidt.

Naar het schijnt zou ook in Italië belangstelling bestaan voor deze roman, die als achtergrond het achttiendeeuwse Turnhout heeft.

R. Peeters

CORNELIS, (René). Theofiel Peeters (1883-1949); in: Turninum, Mededelingen van de Kring voor Heemkunde Deurne-Borgerhout, Jg. III, nr 1 (Aug. 1950). 12 blz. (Stencil)

Als 17-jarige jongeman zette deze Rijkvorschenaar van geboorte zich reeds aan het verzamelen van Kempische volksliederen. Op dat terrein zal blijken dat hem buitengewone verdiensten moeten worden toegekend.

Interessant is het te weten dat de aansporingen van Jozef Spichal en later het tijdschrift «Taxandria», waarin een eerste reeks van liederen werd afgedrukt, stimulerend hebben gewerkt. Voor Theo Peeters bracht het ruimere belangstelling mee in die middens welke met de muziekgeschiedenis waren begaan.

Wat deze biographie nog belangrijker maakt, is de opgave van kerkelijke en profane compositie's die we aan Theo te danken hebben.

R. Peeters

WALRAVENS. (Jan). JAN VAERTEN. Brussel, «Les Arts Graphiques», 1950. — 19 cm. x 25 cm — 64 blz. geïll.

Hoe men over een kunstenaar en diens werk denkt, hangt af van de opvatting die men over kunst heeft. We hoeven het echter niet met de auteur in alles eens te zijn, om de alleszins merkwaardige studie die Walravens hier aan Jan Vaerten en zijn werk wijdt, te waarderen.

De auteur leert ons niet alleen de mens Vaerten beter te kennen. Hij schetst op doeltreffende wijze de eigen groei van de kunstenaar, de invloeden die hij heeft ondergaan en waarvan hij zich dan weer heeft losgeworteld om tot de zeer persoonlijke visie te komen die de zijne is. Maar vooral, en dit is zijn voornaamste verdienste, hij helpt ons Jan Vaerten te begrijpen, en inzicht te verkrijgen in diens karakteristieke kunst.

Al is Taxandria een geschied- en oudheidkundige kring, toch mag geen aspekt van het tegenwoordige Kempische cultuurleven ons onverschillig laten. Het heeden wordt eens het verleden. Daarom zijn we de heer Walravens dankbaar deze bijdrage te hebben geleverd, die eens als tijdsdocument van belang zal zijn voor de geschiedenis van de schilderkunst in de Kempen.

A. Claes

[HENNUS, (E.P. Meinraad)]. MOEDER ANTONIA VAN DE VIJF H. WONDEN. 1850-1950. — niet aangeduid. — 8° — 40 blz.

Deze brochure brengt een beknopte levensschets, naar aanleiding van de honderdste verjaardag van haar zalig afsterven te Retie op 12 Juni 1850, van de Z. E. Moeder Antonia Schellens, (geboren te Olmen 25 Januari 1768), Stichtster en Algemene Overste van de Kempische Zusters Penitenten Rekolektinen van de kloosters Sint Annadal te Retie, Sint Agnental te Arendonk, Sint Mariadal te Oosterlo, Sint Jozefdal te Herentals en Sint Joachimdal te Borchtlombeek.

Dit weliswaar bescheiden, doch keurig uitgegeven en rijk geïllustreerd werkje, geeft een tamelijk uitvoerige levensbeschrijving van deze alleszins merkwaardige en kranige vrouw, aan wie het onderwijs in de Kempen zoveel te danken heeft, alsmede tal van interessante bijzonderheden in verband met de door haar gestichte huizen.

Als bijdrage tot de geschiedenis van het onderwijs en van de kloosterstichtingen in de Kempen, heeft dit boekje beslist zijn waarde.

A. Claes

MATHE, (Dr. A.) — DE LIEVE HEIMAT. Tongerlo, St Norbertusdrukkerij, (1950) — kl. 8° — 175 blz. met pentekeningen en uitslaande kaart.

De schrijver geeft hier zijn herinneringen aan zijn geboortedorp Retie ten beste. Hij heeft ze met aandoening neergeschreven, en af en toe krijgt die aandoening ook wel de lezer te pakken. Wat ons echter vooral interesseert: het boek brengt een schat van folkloristische wetenswaardigheden. Een brok Kempisch leven uit vervlogen tijden werd hier vast-

gelegd. Dr Mathé laat ons kennis of naer kennis maken met mensen die reeds lang bij de Heer zijn, met gebruiken, opvattingen, vertelsels en legenden die tot het verleden behoren, zelfs met uitstekende remedies die nu door farmaceutische specialiteiten zijn verdrongen.

Dit werk is niet zonder belang voor de plaatselijke geschiedenis van Retie en omgeving. In de scholen aldaar verdient het zeker een plaatsje in de klasbibliotheken. En in geen openbare boekery in de Kempen mag het ontbreken.

A. Claes

BALLIEN, (Henry). DE GESCHIEDENIS VAN LAUW. Tongeren, Het Prisma. — 1950 — 8° — 91 blz geïll. met uitslaande kaart.

Deze geschiedenis van Lauw (gemeente van het kanton Tongeren, in 't Fr. Lowaige), mag een model van een dorpsmonographie genoemd worden. Het werk werd dan ook bekroond met de Manteliusprijs voor Geschiedenis (prov. Limburg 1950).

De grote verdienste van het werk is zeker zijn strenge wetenschappelijkheid. Het is gegroeid uit een uitgebreid en nauwgezet bronnenonderzoek. De schrijver heeft tal van archievendépot's doorvorst en alle gedrukte bronnen met kritische zin nagegaan. Hij heeft ook voor het wetenswaardig détail, dat het uiteraard nogal dor historisch relaas zoveel kleur en aantrekkelijkheid bijzet. Door de talrijke vermeldingen van personen en familiën, levert de auteur een merkwaardige bijdrage tot de plaatselijke familiekunde.

Graag hadden we achteraan in het boek een uitgebreid register gevonden. Degelijke dorpsmonographiën als deze, kunnen uitstekende diensten bewijzen in de lagere scholen van de streek. Waar vernieuwde onderwijsmethodes in zwang zijn, maakt men van dergelijke werken dankbaar gebruik. Maar dan moeten ze als naslagboek kunnen gebezigd worden, wat door een register zeer vergemakkelijkt wordt.

Wie aan een dorpsmonographie werkt, zal er goed aan doen dit werk eens aandachtig in te kijken.

A. Claes

MOONEN, (Marc) — DRIEKONINGEN 1949 IN DE TURNHOUTSE KEMPEN. in: VOLKSKUNDE, Nieuwe Reeks, 9e jg. (1950), nr 1-2. blz. 41-51.

Schrijver geeft hier een nagenoeg volledig repertorium van de Driekoningenvolksliederen die in 1949 te Turnhout en omliggende gezongen werden. Voor elk lied noteert hij het wijsje en de tekst, met de voorkomende varianten, meestal in plaatselijk dialect.

Uit dialectologisch oogpunt ware het nuttig geweest de uitspraak in fonetisch schrift aan te geven.

Alleszins een verdienstelijke studie.

A. Claes

COVELIERS, (Lod.) — VALKERIJ EN VALKENIERS VAN ARENDONK. Arendonk, Drukk. Hoger-Gp. [1950] — 8° — 78 blz.

De Z. E. Heer L. COVELIERS, Pastoor te Arendonk, brengt ons hier een buitengewoon interessante studie over Valkerij en Valkeniers van Arendonk, studie die we met des te meer vreugde begroeten daar tot nu toe over dit onderwerp niet speciaal en op grondige wijze werd gehandeld. Schrijver schetst de oorsprong van de valkerij, omschrijft nauwkeurig de betekenis der gebruikelijke benamingen, deelt tal van bijzonderheden mede over het jachtveld, de voor de jacht gebruikte vogelsoorten, de africhting der dieren, de onderscheiden bezigheden van de valkeniers en hun helpers, het ontstaan van het valkeniersbedrijf, onze valkeniers in de vreemde en in de Nederlanden, e.d.m. De kern van de studie, die ons ook het meest interesseert, betreft de valkeniers in de Kempen, vooral te Arendonk, de maatschappelijke stand der valkeniers, het valkhof, e. a., en ten slotte valkeniers en valkeniersgeslachten te Arendonk.

De auteur heeft zich de betrekkelijk geringe documentatie, die in enkele historische werken verspreid ligt, op zeer critische wijze ten nutte gemaakt. Maar het overgrote deel van zijn werk is blijkbaar het resultaat van lange en vlijtige opzoekingen in de archieven, vooral de plaatselijke kerk- en gemeentearchieven. Hij weet een archief te gebruiken, en te exciperen met het oog op zijn onderwerp. Hij komt dan ook tot verantwoorde besluiten, die een verrijking betekenen voor de geschiedenis van de Kempen. Het laatste deel van het boek, met zijn talrijke gegevens over valkeniers en valkeniersgeslachten, is op zich zelf een belangrijke bijdrage tot de Arendonkse familiekunde.

Over de typographische onvolmaaktheden, waarvoor de drukker aansprakelijk is, en over het onthreken van een register, zien we graag heen, omwille van de degelijkheid van de inhoud.

A. Claes

Inhoudsopgave

	Blz.
<i>R. Th. Van den Bergh.</i> — Oude Kerkorgels in de Kempen	85-88
<i>J. R. Verellen.</i> — De Keuren van Hierentals (1410-1567) (Vervolg)	89-108
<i>F. J. Nooyens.</i> — Naamklapper op het Weeskamerarchief van Baerle-Hertog (Vervolg)	109-117
<i>K. Van Nyen.</i> — Uit het archief van Beerse	118-124
<i>E. Sledsens.</i> — Oude huizen te Geel	125-129
<i>Zr. M. Hereswitha.</i> — De vestiging van het Norberlinesen klooster te Turnhout	130-134
<i>Raymond Peeters.</i> — Een gebeeldhouwde Schilderijlijst van Jan Cosyns	135-139
<i>Raym. Peeters.</i> — Kempische kroniek Een waardevolle onderscheiding (E.P. Dr. B. Van Helmond). — Een paar markante jubileums. — In Memoriam Louis Stroobant. — Een Turnhouts bisschop: Z. Ex. Mgr P. Keuppens. — Theo Peeters-herdenking te Deurne. — Te gast in Sterckxhof.	140-143
<i>Kempische Bibliographie.</i>	144-148
<i>Dr. J. Verschueren.</i> Modern Woordenboek. — <i>E.P. Fabianus Bollen.</i> & <i>Lad. Kerkhove.</i> Bibliographie der Minderbroeders van de Sint-Jozefprovincie in België. — <i>Em. Van Hemeldonck.</i> Der kleine Kaiser. — <i>R. Cornelis.</i> Theofiel Peeters (1883-1949). — <i>J. Walravens.</i> Jan Vaerten. — <i>E. P. Meinraad Hennus.</i> Moeder Antonia van de vijf H. Wonden. — <i>Dr. A. Mathé.</i> De lieve heimat. — <i>H. Ballien.</i> De geschiedenis van Lauw. — <i>Marc Moonen.</i> Driekoningen 1949 in de Turnhoutse Kempen. — <i>Z.E.H. Lod. Covcliers.</i> Valkerij en valkeniers van Arendonk.	